

Årsrapport 2019

Pensionskassen for
teknikum- og diplomingeniører

Indhold

	Forord.....	5
1	Ledelsesberetning.....	7-17
	Fem års hoved- og nøgletal.....	8
	Medlemmer og pensionsordninger.....	9
	Indbetalinger og udbetalinger.....	10
	Omkostninger.....	10
	Investeringer og afkast.....	11
	Samfundsansvar.....	14
	Resultat, solvenskapitalkrav og kapitalgrundlag.....	15
	Forventninger til 2020.....	16
	Øvrige forhold.....	17
2	Oplysninger om pensionskassen.....	19-22
	Ledelsesstruktur.....	20
	Ledelse og ledelseshverv.....	22
3	Årsregnskab.....	25-54
	Pensionskasseregnskab.....	27
	Egenkapitalopgørelse.....	29
	Noter til regnskabet.....	30
	Ledelsespåtegning.....	49
	Intern revisions revisionspåtegning.....	50
	Den uafhængige revisors revisionspåtegning.....	51
	Nøgletalsdefinitioner.....	54

“I 2019 udgjorde pensionsindbetalingerne 369 mio. kr. hvoraf 32 var ekstra indskud fra medlemmer.”

Endnu mere pension for pengene

2019 var et begivenhedsrigt år for ISP Pension, som 1. juli overdrog administrationen af pensionskassen til Sampension, som også administrerer Arkitekternes Pensionskasse og Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyrslæger.

Med det nye samarbejde kombinerer vi skalafordele, muligheden for større indflydelse, samtidig med at administrationsaftalen er med til at sikre, at medlemmerne får mest mulig pension for pengene. Pensionskassen har fortsat bevaret sin fulde selvstændighed med direkte indflydelse via bestyrelsen og generalforsamlingen, mens vi samtidig har fået adgang til nogle af markedets laveste administrations- og investeringsomkostninger.

Det samlede afkast for 2019 landede på over 1,5 mia. kr. Medlemmerne i markedsrente med moderat risiko fik et afkast på 10,6 pct., mens medlemmer med høj risiko fik et afkast på 15,8 pct.

Frem mod årets udgang har vi samtidig arbejdet med at modernisere markedsrenteordningen, som blev opgraderet med virkning fra årsskiftet til 2020. Det betyder konkret blandt flere elementer bedre forsikringsdækninger og nye investeringsprofiler. Medlemmerne fik også en ny og mere individuel investeringsstrategi, hvor risikoen automatisk justeres efter den enkeltes alder. Man kan fortsat vælge mellem tre investeringsprofiler - lav, moderat eller høj risiko - og som noget nyt kan der i løbet af 2020 også vælges Linkpension, hvor man selv kan investere.

Som en del af Sampension-fællesskabet har vi fået mulighed for at kunne tilpasse dækningerne til individuelle behov, og det enkelte medlem har fået adgang til langt grundigere og mere individuel rådgivning, uanset om det er personlige møder, på skærm eller over telefonen. Det benyttede medlemmerne sig af 2.633 gange sidste år og scorede i øvrigt i gennemsnit rådgivningen til 4,7 ud af 5 mulige point.

Vi har også fået ny hjemmeside i årets løb. Her kan man få et øjebliksbillede af pensionsopsparingen, ændre sin investeringsprofil eller sætte ekstra ind på pensionsopsparingen ved at logge ind på sin private side. Det er faktisk ret nemt, og hvis du er blandt de få, som ikke har logget sig på endnu, vil jeg anbefale, at du prøver det. Sidste år blev hjemmesiden besøgt mere end 42.600 gange, og mere end 21.800 gange loggede et medlem ind.

I 2019 udgjorde pensionsindbetalingerne 369 mio. kr., hvoraf de 32 mio. kr. var ekstra indskud fra medlemmer, som enten har valgt at sætte lidt ekstra ind på pensionsopsparingen, eller som har valgt at samle deres opsparinger hos os. Det kan man i øvrigt gøre helt gratis.

Ansvarlige investeringer er et af vores fokusområder, og i 2019 udvidede bestyrelsen politikken med et øget fokus på klima og - ikke mindst - et styrket dialogprogram. Det kommer til udtryk i tre nye tiltag, som er sat i søen i 2019 og gælder for alle parter i administrationsfællesskabet:

- Klimaaftrykket af aktieporteføljen skal ned
- Vi fravælger investeringer i selskaber, hvor 30 pct. eller mere af omsætningen stammer fra kul- og tjæresandsaktiviteter
- Vi vil løbende evaluere virksomhedernes evne og villighed til at omstille sig til det fremtidige lavemissionssamfund.

Det står der mere om i vores fælles rapport om ansvarlige investeringer, som udkommer samtidig med årsrapporten.

Lars Bytoft
Formand for bestyrelsen

Ledelsesberetning

1

Fem års hoved- og nøgletal	8
Medlemmer og pensionsordninger.....	9
Indbetalinger og udbetalinger	10
Omkostninger	10
Investeringer og afkast	11
Samfundsansvar	14
Resultat, solvenskapitalkrav og kapitalgrundlag .	15
Forventninger til 2020.....	16
Øvrige forhold.....	17

Fem års hoved- og nøgletal

Fem års hovedtal Mio. kr.	2019	2018	2017	2016	2015
Medlemsbidrag	369	397	379	385	391
Pensionsydelse	-792	-832	-798	-762	-788
Investeringsafkast	1.520	-101	915	1.014	141
Pensionsmæssige driftsomkostninger, i alt	-10	-29	-15	-12	-11
Pensionsteknisk resultat	-246	29	-142	-8	94
Årets resultat	-249	21	-126	8	89
Pensionsmæssige hensættelser, i alt	16.349	15.283	15.850	15.379	14.917
Egenkapital	625	873	853	979	971
Aktiver, i alt	18.695	16.395	17.036	16.724	16.078

Fem års nøgletal	2019	2018	2017	2016	2015
Afkastnøgletal					
Afkastprocent relateret til gennemsnitsrenteprodukter	9,1%	3,6%	1,6%	8,7%	0,4%
Afkastprocent relateret til markedsrenteprodukter	10,4%	-1,6%	7,3%	6,2%	1,1%
Risiko på afkast relateret til markedsrenteprodukter	3,75	3,75	3,75	3,75	-
Omkostningsnøgletal					
Omkostningsprocent af hensættelser	0,06%	0,19%	0,09%	0,08%	0,10%
Omkostninger i kr. pr. medlem	722	2.064	1.035	864	828
Forrentningsnøgletal					
Egenkapitalforrentning efter skat	-33,2%	2,4%	-13,8%	0,8%	9,1%
Konsolideringsnøgletal					
Solvensdækning	172%	258%	239%	327%	232%

Der henvises til nøgletalsdefinitioner side 54.

Medlemmer og pensionsordninger

Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører (ISP) er en tværgående pensionskasse, der blev etableret i 1958. Oprindeligt var pensionskassen udelukkende for teknikumingeniører, men siden er også diplomingeniører og andre med en lignende uddannelse kommet til. Der kan optages såvel privatansatte som offentligt ansatte ingeniører, og i dag er det også muligt at tegne pensionsordninger for alle ansatte i virksomheder med ingeniører eller lignende uddannelser. Fra oktober 2018 sker pensionsindbetalinger for nyansatte ingeniører under IDA's overenskomster med offentlige arbejdsgivere til pensionskassen DIP, som pr. 15. november 2019 er fusioneret med pensionskassen JØP til P+, Pensionskassen for Akademikere. Medlemmer i ISP, som var ansat i det offentlige pr. 30. september 2018, kan dog bevare deres ISP-ordning ved jobskifte inden for det offentlige.

Fra 1. juli 2019 overgik administrationen af ISP til administrationsfællesskabet Sampension Administrationselskab A/S (administrationsfællesskabet). Overgangen forløb godt, og administrationen er fuldt integreret i administrationsfællesskabet, der udover ISP omfatter Sampension Livsforsikring A/S (Sampension Liv), Arkitekternes Pensionskasse (AP) og Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyrlæger (PJD).

En pensionsordning rummer både opsparing og forsikringer ved tab af erhvervs-evne, dødsfald og visse kritiske sygdomme. ISP har følgende opsparingsprodukter:

Pensionsordninger	Investeringer og tilskrivninger af afkast
Markedsrente Markedsrenteordning Seniorordning	Kunderne får hver måned tilskrevet det faktisk opnåede afkast Opsparingen fordeles på tre investeringsprofiler efter medlemmets eget valg. Fra 1. januar 2020 er ordningen opgraderet, blandet andet med en mere individuel investeringsstrategi, hvor opsparingen placeres i årgangspuljer efter medlemmets alder. Ordningen er et markedsrenteprodukt, opdelt i en grundpension med en ydelsesgaranti på renten og en ugaranteret tillægspension. Ordningen er lukket for nyttegning.
Gennemsnitsrente Garantiordning	Kunderne får tilskrevet en depotrente, som udjævner det faktisk opnåede afkast over tid Gruppen omfatter pensionsordninger med garanterede ydelser. Ordningen er lukket for nyttegning.

I forbindelse med overgangen til Sampension blev ISP's gruppelivsdækninger på egne bøger udfaset, og fra 1. juli 2019 varetages pensionskassens gruppelivsdækninger i Forenede Gruppeliv.

Indbetalinger og udbetalinger

Indbetalinger

Medlemsbidrag faldt i 2019 med 7,0 % til 368,9 mio. kr. mod 396,7 mio. kr. i 2018. Ordinære bidrag faldt med 6,9 mio. kr., og engangsindskud og overførsler faldt med 21,0 mio. kr.

Indbetalte medlemsbidrag Mio. kr.	2019	2018	Ændring i %
Ordinære bidrag	336,6	343,5	-2,0
Engangsindskud mv.	32,3	53,3	-39,3
Medlemsbidrag, i alt	368,9	396,7	-7,0

Medlemsbidrag på

369 mio. kr.

Antal medlemmer udgjorde 12.597 ultimo 2019. Heraf er 4.036 medlemmer erhvervsaktive, som betaler bidrag, og 4.969 medlemmer er pensionister. Resten er medlemmer med fripolicer.

Udbetalinger

De samlede pensionsudbetalinger udgjorde 791,6 mio. kr. i 2019 mod 832,4 mio. kr. i 2018. Faldet vedrørte især de løbende pensionsudbetalinger i Markedsrenteordningen, som blev nedsat for 2019 som følge af ændrede levetider og negativt afkast for 2018.

Omkostninger

Skiftet til administrationsfællesskabet forventes at medføre væsentlige fald i omkostningsniveauet. Jo lavere omkostninger, desto større del af indbetalinger og afkast går til at styrke opsparingen. Omkostningsfaldet vil dog først få fuld effekt i 2020, da skiftet er sket midt i 2019.

Effektiv investeringsforvaltning

I administrationsfællesskabet lægges stor vægt på effektivitet i både den interne og den eksterne forvaltning. På baggrund af cost-benefit analyser vurderes det, om de forskellige porteføljer skal forvaltes internt eller eksternt.

Aktieinvesteringer er i al væsentlighed lagt ud til eksterne forvaltere, mens obligationer og andre renteinstrumenter primært forvaltes internt. En række investeringer i mere risikofyldte kreditobligationer foretages via eksterne forvaltere, ligesom de fleste alternative investeringer i fx skove, hedgefonde og unoterede aktier administreres af eksterne forvaltere.

Investeringsomkostninger

Investeringsomkostninger omfatter omkostninger afholdt af ISP, og som fremgår direkte af regnskabet, samt indirekte omkostninger ved investeringer i eksterne fonde og investeringsforeninger mv. Investeringsomkostninger beregnet i forhold til medlemmernes depoter for markedsrenteordning med moderat risiko udgjorde 0,38 % for 2019.

Administrationsomkostninger pr. medlem på

722_{kr.}

Afkastnøgletal beregnes efter fradrag for direkte og indirekte investeringsomkostninger. Det er afkastet efter investeringsomkostninger, som er det altafgørende nøgletal, når bidrag til udvikling i medlemmernes pensionsopsparing skal vurderes.

Administrationsomkostninger udgjorde 722 kr. pr. medlem

Pensionsmæssige administrationsomkostninger udgjorde 9,5 mio. kr. i 2019 mod 29,2 mio. kr. i 2018.

- Omkostninger pr. medlem faldt i 2019 til 722 kr. fra 2.064 kr. i 2018. Administrationsomkostningerne i 2018 var påvirket af en række engangsomkostninger i relation til ISP's medlemssystem, som ikke anvendes efter overgangen til administrationsfællesskabet. Fremadrettet forventes omkostningerne at falde yderligere
- Omkostninger set i forhold til hensættelser udgjorde 0,06 % for 2019 mod 0,19 % for 2018.

Samlet ÅOP på markedsrenteordning med moderat risiko på 0,5 %

Medlemmerne kan på isp.dk finde information om årlige omkostninger i kroner (ÅOK) og i procent (ÅOP). I det samlede ÅOP indgår administrationsomkostningsbidrag, som trækkes på medlemmernes depoter samt investeringsomkostninger, jf. ovenfor. ÅOP afhænger af depoternes størrelse. For et medlem med et depot på 1 mio. kr. udgjorde ÅOP for 2019 0,5 % i Markedsrenteordningen med moderat risiko.

Investeringer og afkast

De internationale konjunkturer og finansielle markeder

Den globale økonomiske usikkerhed steg i 2019, hvilket især skyldtes USA's handelskrig med Kina og alle Brexit-forviklingerne. Dette medførte, at den økonomiske vækst kloden rundt faldt på trods af lempelser af penge- og finanspolitikken i mange lande. Vækstopbremsningen viste sig mest tydeligt i mange landes industriproduktion. Man kunne frygte, at dette ville smitte til servicesektoren, men denne sektor udviser endnu ikke udprægede svaghedstegn. Udviklingen har betydet, at det var det private forbrug, der holdt hånden under den økonomiske vækst i de fleste lande, mens der var et negativt bidrag til væksten fra investeringerne grundet udviklingen i industrien.

De finansielle markeder var i 2019 præget af kraftigt stigende aktiemarkeder og lave afkast på obligationer. Der var store rentefald stort set hele vejen rundt, hvilket er i fin overensstemmelse med den førte lempeligere pengepolitik. Den amerikanske centralbank har i 2019 – efter ellers at have hævet renten gradvist siden 2015 – nedsat renten flere gange, ligesom den europæiske centralbank har lempet pengepolitikken med en rentenedsættelse og øget opkøb af obligationer for nye penge. Over året udviste aktiemarkederne verden rundt store stigninger. Det amerikanske aktiemarked klarede sig bedst med en imponerende stigning på hele 31 % tæt fulgt af de danske aktier med 29 % og europæiske aktier med 26 %, mens aktiemarkederne i Asien, Storbritannien og emerging markets holdede noget efter med stigninger på omkring 18 %. De angivne afkastprocenter er opgjort før omregning til danske kroner og er for de toneangivende aktieindeks for de respektive markeder.

Årets samlede afkast blev 1.520 mio. kr. svarende til 9,3 %

På tværs af alle investeringsmiljøer blev det samlede afkast en gevinst på 1.520 mio. kr. i 2019 mod et negativt afkast på 101 mio. kr. i 2018. Det samlede investeringsafkast for alle investeringsmiljøer blev 9,3 % før pensionsafkastskat i 2019.

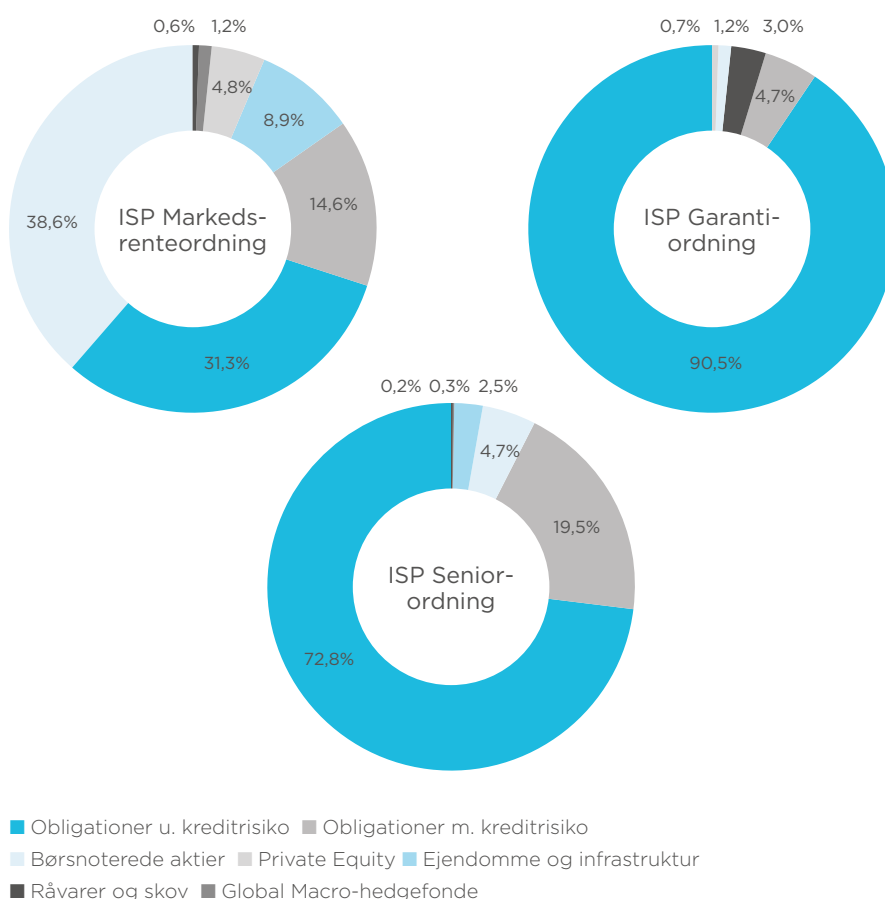
Investeringsafkast på

9,3%

Resultat af investeringer fordelt på miljøer Mio. kr.	2019	2018
Markedsrenteordning	1.215	-216
Garantiordning (gennemsnitsrente)	280	110
Seniorordning	29	14
Egenkapital	-5	-8
Samlet resultat	1.520	-101

Fordeling af nettoinvesteringer

Knap 44 % af nettoinvesteringsaktiverne var i 2019 placeret i obligationer med mindre kreditrisici, mens 30 % af aktiverne var placeret i børsnoterede aktier. Fordelingen af nettoinvesteringsaktiverne på de enkelte miljøer pr. 31. december 2019 fremgår af figurene.

Investeringsstrategi i ISP's forskellige investeringsmiljøer

ISP's investeringsstrategi sigter mod at levere det højeste langsigtede afkast på ansvarlig vis og inden for bestyrelsens risikorammer. Markedsrentemiljøet og gennemsnitsrentemiljøet deltager i al væsentlighed i de samme investeringer blot med forskellig vægt og volumen. Produkttyperne Garantiordning og Seniorordning har forholdsmeæssigt en større andel af mindre risikofyldte aktiver end Markedsrenteordningen.

Årets afkast i de forskellige miljøer

I Markedsrenteordningen tilpasses investeringerne til medlemmernes investeringsprofil med hver sin sammensætning af investeringsaktiver. Medlemmet kan vælge mellem tre forskellige investeringsprofiler – lav, moderat og høj.

I 2019 leverede Markedsrenteordningen positive afkast til alle risikoprofiler. De medlemmer, der har valgt en høj risikoprofil, hvor en større andel af formuen er allokeret til især aktier, men også alternative investeringer, opnåede det største afkast, hvilket også illustreres af afkastene for profilerne i nedenstående tabel. Hovedparten af medlemmerne har valgt investeringsprofilen Moderat risiko.

Tilsvarende ses afkastet for hver af de to andre miljøer Garantiordning og Seniorordning.

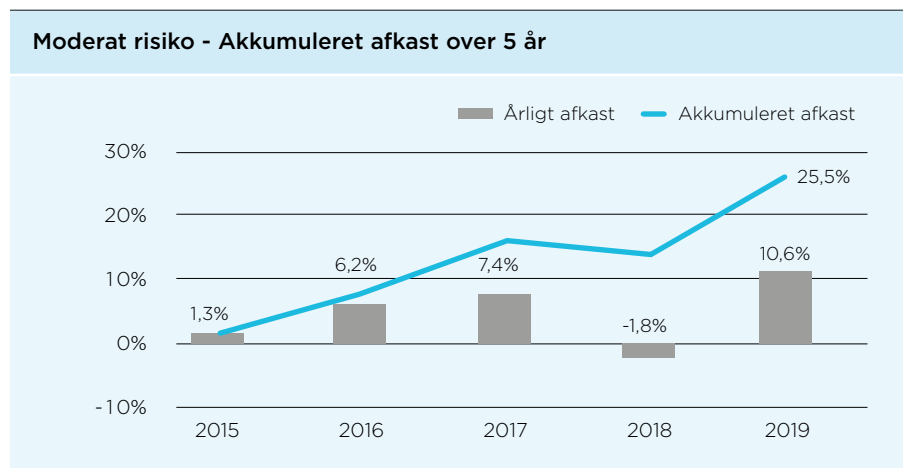
Afkast i de forskellige ISP-miljøer	2019	2018
Markedsrente - Lav risiko	5,0%	1,0%
Markedsrente - Moderat risiko	10,6%	-1,8%
Markedsrente - Høj risiko	15,8%	-4,1%
Garantiordning (gennemsnitsrente)	8,4%	3,6%
Seniorordning	4,3%	2,1%

Afkast over 5 år på

25,5%

Fem års afkast

Set over de seneste fem år er det samlede afkast i Markedsrenteordningen med moderat risiko på 25,5 %.

For yderligere specifikation af beholdninger og afkast i ISP's miljøer henvises til regnskabets note 19 og note 20.

Samfundsansvar

Arbejdet med samfundsansvar hviler på en ambition om at efterleve og indarbejde internationale FN-konventioner, herunder FN Global Compacts 10 principper, OECD's retningslinjer om ansvarlig virksomhedsadfærd for institutionelle investorer og Parisaftalens klimamål.

Den ansvarlige investeringspolitik er fælles for alle fire parter i administrationsfællesskabet Sampension. Bestyrelserne har nedsat et tværgående udvalg, der kvalificerer og indstiller til beslutninger om ansvarlige investeringer. Udvalgets formål er at drøfte sociale, miljø- og selskabsmæssige overvejelser ved investeringsbeslutninger foretaget i de fire pensionsvirksomheder, med henblik på at opnå enighed om de principper, der skal indgå i pensionsvirksomhedernes politik for ansvarlige investeringer.

Øget klimafokus

Det er vores holdning, at fokus på miljø og klima, sociale forhold og god selskabsledelse bidrager til selskabers evne til at skabe afkast til investorerne. I 2019 har vi besluttet en ny politik og retningslinjer for ansvarlige investeringer, som indeholder et forøget fokus på klima. Det giver sig udtryk i tre forskellige tiltag i den børsnoterede aktieportefølje:

1. Vi beregnede ultimo 2018 for første gang aktieporteføljens klimaaftryk i form af CO₂-udledning. Målet for aktieporteføljens CO₂-udledning er nu konkretiseret og skal dels falde over tid, dels til stadighed være lavere end den udledning, som aktieporteføljen ville have afstedkommet, hvis aktieinvesteringerne blot var investeret passivt i aktiemarkedet.
2. Verden vil desværre stadig være afhængig af fossile energikilder i en del år fremover, men transitionen til det fremtidige lavemissionssamfund kan understøttes, og fremadrettet vil vi ikke investere i de virksomheder, der påvirker klimaet mest. Konkret vil vi ikke investere i virksomheder, hvor 30 % eller mere af omsætningen kommer fra kul- og tjæresandsaktiviteter.
3. Transitionen til det fremtidige lavemissionssamfund påvirker alle virksomheders forretningsmodeller. Vi vil fremadrettet løbende evaluere virksomhedernes evne og villighed til at omstille sig til det fremtidige lavemissionssamfund.

Aktivt ejerskab

Som investor ønsker ISP at gøre sin indflydelse gældende via et aktivt ejerskab og arbejder kontinuerligt på at integrere ansvarlighed i de virksomheder, som ISP investerer i. I denne sammenhæng har vi besluttet at styrke vores dialogprogram, så forbedringsdialogerne suppleres med kritiske dialoger overfor virksomheder, der ikke efterlever internationale normer og konventioner på ESG-området. Det vil formentlig medføre flere eksklusioner fra ISP's porteføljer end hidtil.

Unoterede aktier er underlagt de samme retningslinjer som børsnoterede aktier og vurderes på ansvarlighed i due diligence-processen. For investeringer i kreditobligationer forvaltet internt gælder, at der ikke investeres i obligationer udstedt af virksomheder, som figurerer på eksklusionslisten. For statsobligationer forvaltet internt gælder, at vi løbende overvåger og vurderer stater ud fra UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPR). Hvis der foregår grove krænkelse af menneskerettigheder uden tegn på væsentlige forbedringer, ekskluderes staten fra vores investeringsunivers. For obligationer forvaltet i eksterne fonde gælder, at det aktive ejerskab primært sker i due diligence-processen forud for investeringstilsagnet.

Der bliver yderligere redegjort for, hvordan investeringerne håndteres ansvarligt i administrationsfællesskabet i den særskilte rapport "Ansvarlige investeringer 2019". Herudover henvises til gennemgangen af målsætninger og indsatser indenfor generel governance, investeringsområdet og virksomhedens drift i den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar på isp.dk/aarsrapport.

Resultat, solvenskapitalkrav og kapitalgrundlag

Resultat på -249 mio. kr.

ISP's resultat blev i 2019 et underskud på 249 mio. kr. mod et overskud på 21 mio. kr. i 2018. Årets underskud vedrører i det væsentligste egenkapitalens udlæg til dækning af tab i Garantiordningen og hensættelse til dækning af rentegaranti for Seniorordningen. I nettoresultatet indgår herudover blandt andet årets positive risikoresultat. Årets resultat blev lavere end forventet.

Bestyrelsen foreslår, at årets underskud dækkes af egenkapitalen. Egenkapitalen udgjorde herefter 625 mio. kr. mod 873 mio. kr. ved udgangen af 2018.

Solvenskrav og kapitalgrundlag

Samlet set vurderes det opgjorte solvenskapitalkrav at være dækkende for selskabets risici. ISP opgør solvenskravene i henhold til standardmodellen specificeret i Solvens II-regelsættet.

Solvenskapitalkrav og kapitalgrundlag Mio. kr.	31.12.2019	31.12.2018
Kapitalgrundlag	625	871
Solvenskapitalkrav (SCR)	363	338
Minimumskapitalkrav (MCR)	163	152
Overskydende kapitalgrundlag	262	533
Solvensdækning i forhold til SCR	172%	258%
Solvensdækning i forhold til MCR	382%	572%

Solvensdækningen – dvs. kapitalgrundlaget i forhold til solvenskapitalkravet – var pr. 31. december 2019 på 172 %. Faldet i forhold til 31. december 2018 skyldtes især effekt af stigning i hensættelser som følge af rentefald og fald i volatilitetsjustering (VA). I 2019 implementerede EIOPA en ændret metode for beregning af VA-tillæg til den danske diskonteringsrentekurve. VA-tillægget faldt i alt med 25 basispoint til 20 basispoint pr. 31. december 2019. Som det fremgår af regnskabsnote 23 om risikostyring, er ISP's solvensdækning følsom overfor ændringer i VA-tillægget.

Yderligere information findes i "Rapport om solvens og finansiell situation 2019", som kan findes på isp.dk/aarsrapport. I rapporten er der også givet oplysninger om følsomhed over for risici i henhold til regnskabsbekendtgørelsens § 126.

Hensættelser til pensionsaftaler

Pensionshensættelser for Garantiordningen er fastsat til markedsværdi ud fra forudsætninger om dødelighed og invalidehyppighed samt sandsynlighed for udtrædelse og omskrivning til fripolice blandt medlemmerne. Markedsværdien beregnes på basis af Solvens II diskonteringsrentekurven med VA. Desuden anvendes Finanstilsynets benchmark for forventede fremtidige levetidsforbedringer i beregning af hensættelserne.

Pensionshensættelser for Garantiordningen udgjorde ultimo 2019 i alt 3.492 mio. kr. mod 3.149 mio. kr. ved udgangen af 2018. Stigningen på 343 mio. kr. skyldes især, at den akkumulerede markedsværdiregulering af pensionshensættelserne er forøget med 266 mio. kr. i 2019, især som følge af rentefald og fald i VA-tillæg. Egenkapitalen har i 2019 udlagt 240 mio. kr. for Garantiordningen, da der ikke er tilstrækkelige bonuspotentialer til at dække behovet for højere hensættelser. Egenkapitalens samlede udlæg udgør herefter 460 mio. kr.

De samlede hensættelser for markedsrente blev i 2019 forøget med 724 mio. kr. til 12.857 mio. kr. ultimo året. Stigningen skyldes især årets investeringsafkast på 1.244 mio. kr.

Hensættelse for Seniorordning indgår med 636 mio. kr. Som følge af den tilknyttede rentegaranti har der i 2019 været behov for at forøge hensættelse til akkumuleret markedsværdiregulering med 27 mio. kr. til 30 mio. kr. Egenkapitalen har udlagt denne udgift.

Omvalg

ISP har valgt at betale en bøde på 175.000 kr. for overtrædelse af bekendtgørelsen om god skik for finansielle virksomheder i forbindelse med 16 medlemmers overgang til markedsrente i 2016, hvor Finanstilsynet vurderer, at ISP ikke var tydelige nok i kommunikation til medlemmer om omvalget.

ISP har taget afgørelsen til efterretning og valgt at afslutte sagen, selv om bestyrelsen ikke er enige i Finanstilsynets vurdering. Omkostningerne ved en retssag står ikke mål med bødens størrelse. Herudover får alle 16 medlemmer i 2020 et ekstraordinært tilbud om at annullere deres omvalg fra 2016.

Forventninger til 2020

ISP forventer et mindre fald i medlemsbidrag i 2020, mens der forventes en lille stigning i antal medlemmer.

Omkostninger pr. medlem forventes at falde i 2020, som følge af at man indgår i administrationsfællesskabet i hele året.

Depotrenten for Garantiordningen er pr. 1. januar 2020 reduceret til 1,0 % i alle rentegrupper.

For ordninger med markedsrente bliver medlemmernes depoter løbende tilskrevet det realiserede afkast.

Egenkapitalens resultat afhænger af udviklingen på de finansielle markeder samt ISP's risikoresultater. Baseret på et uændret renteniveau forventes egenkapitalen at få et nul resultat for 2020.

Depotrente på

1,0%

Øvrige forhold

Usikkerhed ved indregning og måling

Ledelsen foretager en række skøn og vurderinger om fremtidige forhold, når årsrapporten udarbejdes. Disse skøn har indflydelse på den regnskabsmæssige værdi af aktiver og forpligtelser. Ledelsens skøn og vurderinger har den væsentligste effekt for pensionsmæssige hensættelser samt opgørelse af dagsværdier af illikvide aktiver som fx unoterede finansielle instrumenter. Der er redegjort for ledelsens skøn og vurderinger i noten om anvendt regnskabspraksis. Revisionsudvalget og bestyrelsen gennemgår årligt de skøn og værdiansættelsesmetoder, som anvendes i ISP's årsregnskab.

Begivenheder efter regnskabsårets udløb

Der er ikke fra balancedagen og til dato indtrådt forhold, som forrykker vurderingen af årsrapporten.

COVID-19 har indtil godkendelsen af årsrapporten ikke haft væsentlig indflydelse på pensionskassen. Da COVID-19 udbruddet fortsat er nyt og igangværende, er det på nuværende tidspunkt ikke muligt at kvantificere eventuelle effekter heraf på pensionskassens finansielle stilling i 2020.

Oplysninger om pensionskassen

2

Ledelsesstruktur	20
Ledelse og ledelseshverv	22

Ledelsesstruktur

ISP er en tværgående pensionskasse ejet af medlemmerne. Pensionskassens øverste myndighed er generalforsamlingen.

Bestyrelse

Bestyrelsen består af seks medlemmer:

- Tre bestyrelsesmedlemmer er valgt af og blandt medlemmerne af pensionskassen
- Et uafhængigt bestyrelsesmedlem er valgt af medlemmerne. Bestyrelsesmedlemmet skal være regnskabs- og revisionskyndig og må ikke være medlem af pensionskassen
- Et bestyrelsesmedlem er udpeget af Ingeniørforeningen i Danmark og skal være medlem af pensionskassen
- Et bestyrelsesmedlem, med særlige kompetencer er udpeget af bestyrelsen. Bestyrelsesmedlemmet kan, men skal ikke være medlem af pensionskassen.

Bestyrelsen har i 2019 afholdt syv møder og ét seminar.

En oversigt over bestyrelses- og direktionsmedlemmers ledelseshverv fremgår på side 23.

Revisionsudvalg

I overensstemmelse med EU's og danske krav til revisionsudvalg i virksomheder af interesse for offentligheden har bestyrelsen i ISP nedsat et revisionsudvalg.

Bankdirektør Lisa Frost Sørensen, som er uddannet statsautoriseret revisor, er formand for revisionsudvalget og opfylder gennem erhvervsforløb og uddannelsesmæssig baggrund kvalifikationskravene i henhold til reglerne om revisionsudvalg. Lisa Frost Sørensen lever op til kravene om uafhængighed.

Bestyrelsen har besluttet, at revisionsudvalgets funktioner varetages af bestyrelsen i sin helhed. Der har i 2019 været afholdt fire møder i revisionsudvalget.

Rammerne for revisionsudvalgets arbejde er fastlagt i et kommissorium. Udvalgets primære opgaver er at:

- overvåge regnskabsaflæggelsesprocessen
- overvåge om risikostyringssystemer, interne kontrolsystemer og intern revision
- fungere effektivt med hensyn til regnskabsaflæggelsesprocessen
- overvåge den lovpligtige revision af årsregnskabet mv.
- overvåge og kontrollere revisors uafhængighed.

Der er etableret en finansiel whistleblower-ordning, der sikrer, at ansatte i administrationsfællesskabet via en særlig, uafhængig og selvstændig kanal kan indberette overtrædelser og potentielle overtrædelser af den finansielle regulering begået af virksomheden. Indberetninger til whistleblower-ordningen går direkte til Kromann Reumert, der varetager vores whistleblower-ordning. Kromann Reumert informerer herefter formanden for revisionsudvalget og den ansvarlige for compliancefunktionen. Der har ikke været indberetninger i 2019.

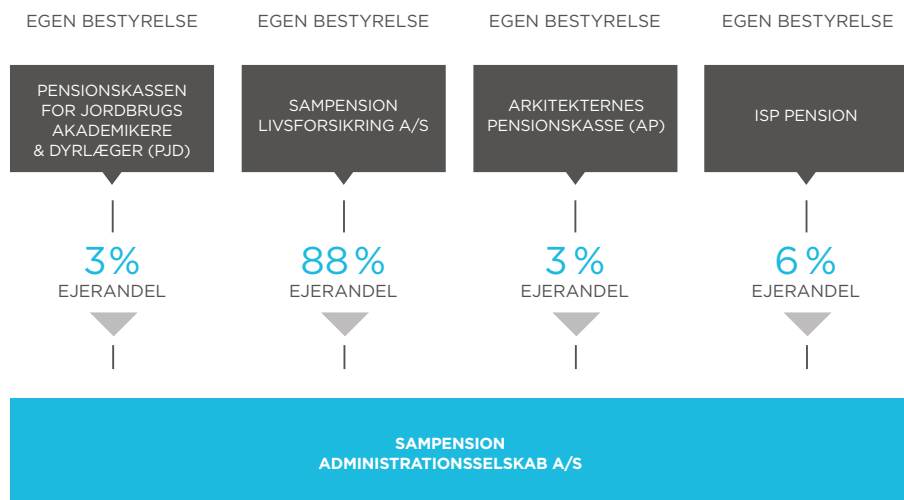
Udvalg for ansvarlige investeringer

Den ansvarlige investeringspolitik omfatter alle fire parter i administrationsfællesskabet. Bestyrelserne har nedsat et tværgående udvalg, der kvalificerer og indstiller til beslutninger på ESG-området. Udvalgets formål er at drøfte sociale, miljø- og selskabsmæssige overvejelser ved investeringsbeslutninger foretaget i de fire pensionsvirksomheder med henblik på at opnå enighed om de principper, der skal indgå i pensionsvirksomhedernes politik for ansvarlige investeringer.

Organisation og ledelse

Fra 1. juli 2019 indgår ISP i administrationsfællesskabet Sampension. Udover ISP indgår Sampension Livsforsikring koncernen, Arkitekternes Pensionskasse og Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyrlæger i administrationsfællesskabet. Ejer kredsen i Sampension Administrationselskab A/S består af Sampension Livsforsikring A/S (88 %), Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyrlæger (3 %), Arkitekternes Pensionskasse (3 %) og ISP (6%).

Administrationsfællesskabet

▼ Administrationsaftale med ens vilkår

Sampensions daglige ledelse udgøres af direktionen. Hertil kommer fem direktør-områder med ansvar for den daglige drift og udvikling, samt et direktionssekretariat. Nærmere beskrivelse af organisationen kan ses på sampension.dk/organisation.

Der er oprettet hhv. en risikostyringsfunktion, compliancefunktion, aktuarfunktion og intern auditfunktion, der bidrager til at sikre effektiv styring i administrationsfællesskabet. Derudover har bestyrelsen besluttet at ansætte den interne revisionschef, som varetager den interne revision i pensionsvirksomhederne i administrationsfællesskabet. De ansvarlige for de pågældende afdelinger er udpeget som nøglepersoner og har en kontrollerende rolle i forhold til administrationsfællesskabets arbejde.

Aflønning

Bestyrelserne i de finansielle virksomheder, som administreres af Sampension, har udformet en lønpolitik i overensstemmelse med EU's og danske krav. Aflønningsprincipperne har til formål at sikre, at ledelse og medarbejdere honoreres på en sådan måde, at virksomhedens forretningsmæssige og langsigtede strategiske mål understøttes bedst muligt.

Aflønningsforholdene afspejler og understøtter, at Sampension til stadighed formår at rekruttere og fastholde en kompetent og ansvarlig ledelse, der fremmer en sund og effektiv risikostyring og ikke motiverer til at tage overdrevne risici.

Der henvises til regnskabets note 5 samt isp.dk/bestyrelse, hvor der er oplysninger om lønpolitikken.

Kønssammensætning i ledelsen

Bestyrelsen har opstillet et måltal på mindst 33,3 % for andelen af det underrepræsenterede køn i bestyrelsen svarende til 2 ud af 6 medlemmer, som forventes opfyldt senest i forbindelse med den ordinære generalforsamling i 2024. Fordelingen er i overensstemmelse med Erhvervsstyrelsens vejledning om, hvad der betragtes som en ligelig kønsfordeling i forhold til antallet af bestyrelsesmedlemmer. Bestyrelsen består af 1 kvinde og 5 mænd, og målet er ikke opfyldt, da det er et krav, at alle medlemmer skal tælles med og ikke kun de generalforsamlingsvalgte. Målet revurderes årligt.

Der er redegjort for status på kønsmæssig sammensætning i den øvrige ledelse i lovpligtig redegørelse for samfundsansvar på isp.dk/aarsrapport.

Ledelse og ledelseshverv

Direktion

Administrerende direktør Hasse Jørgensen

Ansvarshavende aktuar

Søren Andersen

Intern revision

Koncernrevisionschef Gert Stubkjær

Medlemsrevisor

Just Benner Knudsen

Ekstern revision

PricewaterhouseCoopers
Statsautoriseret Revisionspartnerselskab
Strandvejen 44
2900 Hellerup

Generalforsamling

Ordinær generalforsamling afholdes den 24. juni 2020 i pensionskassens lokaler, Tuborg Havnevej 14, 2900 Hellerup.

Ledelseshverv

Denne oversigt viser bestyrelsens og direktionens øvrige ledelseshverv.

Bestyrelse

Lars Bytoft, formand, født 1973

Direktør i Bytoft Consulting ApS

Direktør i CAV Invest ApS

Næstformand i Velkommen A/S

Bestyrelsesmedlem i Sampension Administrationselskab A/S

Lars Kehlet Nørskov, næstformand, født 1956

Medlem af fællesudvalget for ansvarlige investeringer for Sampension Livsforsikring A/S, Arkitekternes Pensionskasse, Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyr læger og Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører

Medlem af repræsentantskabet for Lån & Spar Bank A/S

Søren Skibstrup Eriksen, født 1942

Ingen ledelseshverv

Michael Herold, født 1967

Formand for IDAs og Berg-Nielsens studie- og støttefond

Bestyrelsesmedlem i Hørup og Høruphav Vandværk a.m.b.a.

Medlem af fællesudvalget for ansvarlige investeringer for Sampension Livsforsikring A/S, Arkitekternes Pensionskasse, Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyr læger og Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører

Lisa Frost Sørensen, født 1962

Bankdirektør i Jutlander Bank A/S

Peter Kjær Østergaard, født 1969

Finansdirektør i PenSam

Bestyrelsesmedlem af Kapitalforeningen PenSam Invest

Direktion

Adm. direktør Hasse Jørgensen, født 1962

Adm. direktør i Sampension Livsforsikring A/S

Adm. direktør i Sampension Administrationselskab A/S

Adm. direktør i Arkitekternes Pensionskasse

Adm. direktør i Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyr læger

Direktør i Komplementarejendomsselskabet Sorte Hest ApS

Formand for bestyrelsen i Komplementarselskabet Alternative Investments ApS

Formand for bestyrelsen i Sampension KP Danmark A/S

Formand for bestyrelsen i Sampension KP International A/S

Medlem af bestyrelsen i Refshaleøen Holding A/S (inkl. et datterselskab)

Medlem af bestyrelsen i Forsikring & Pension

Medlem af bestyrelsen i Finansforeningen

Årsregnskab

3

Pensionskasseregnskab.....	27
Egenkapitalopgørelse	29
Noter til regnskabet.....	30
Ledelsespåtegning.....	49
Intern revisions revisionspåtegning.....	50
Den uafhængige revisors revisionspåtegning....	51
Nøgletalsdefinitioner	54

Pensionskasseregnskab

Note	RESULTAT- OG TOTALINDKOMSTOPGØRELSE T. kr.	PENSIONSKASSE	
		2019	2018
2	Medlemsbidrag	368.900	396.736
	Afgivne medlemsbidrag	33	-120
	Medlemsbidrag, i alt	368.933	396.616
	Indtægter fra kapitalandele i associerede virksomheder	6.188	50.661
3	Renteindtægter og udbytter mv.	274.714	327.099
4	Kursreguleringer	1.282.295	-425.452
	Renteudgifter	-2.272	-114
5	Administrationsomkostninger ifm. investeringsvirksomhed	-41.143	-52.797
	Investeringsafkast, i alt	1.519.781	-100.603
	Pensionsafkastskat	-224.737	19.218
6	Udbetalte ydelser	-791.622	-832.393
	Pensionsydelse, i alt	-791.622	-832.393
11, 12	Ændring i pensionshensættelser, i alt	-1.111.716	567.359
5	Administrationsomkostninger	-9.515	-29.247
	Pensionsmæssige driftsomkostninger, i alt	-9.515	-29.247
	Overført investeringsafkast	3.184	8.062
	PENSIONSTEKNISK RESULTAT	-245.691	29.013
	Egenkapitalens investeringsafkast	-5.008	-8.315
	RESULTAT FØR SKAT	-250.699	20.698
	Pensionsafkastskat for egenkapitalen	1.824	253
	ÅRETS RESULTAT	-248.875	20.951
	ANDEN TOTALINDKOMST, I ALT	0	0
	ÅRETS SAMLEDE TOTALINDKOMST	-248.875	20.951

Pensionskasseregnskab (fortsat)

Note	BALANCE T. kr.	PENSIONSKASSE	
		2019	2018
	AKTIVER		
7	IMMATERIELLE AKTIVER	0	2.208
8	Kapitalandele i associerede virksomheder	0	33.762
	Investeringer i associerede virksomheder, i alt	0	33.762
	Kapitalandele	166.241	270.385
	Investeringsforeningsandele	70.669	17.840
	Obligationer	4.350.155	3.518.062
	Pantesikrede udlån	0	1.851
9	Afledte finansielle instrumenter	279.024	156.712
	Indlån i kreditinstitutter	188.085	0
	Andre finansielle investeringsaktiver, i alt	5.054.174	3.964.850
	INVESTERINGSAKTIVER, I ALT	5.054.174	3.998.612
10	INVESTERINGSAKTIVER TILKNYTTET MARKEDSRENTEPRODUKTER	13.334.060	12.125.491
	Tilgodehavender hos medlemmer	4.995	18.267
	Andre tilgodehavender	5.539	4.845
	TILGODEHAVENDER, I ALT	10.534	23.113
	Likvide beholdninger	159.062	74.625
	Øvrige	35.989	91.420
	ANDRE AKTIVER, I ALT	195.051	166.045
	Tilgodehavende renter	63.428	34.870
	Andre periodeafgrænsningsposter	37.799	44.563
	PERIODEAFGRÆNSNINGSPOSTER, I ALT	101.228	79.433
	AKTIVER, I ALT	18.695.046	16.394.901

BALANCE		PENSIONS KASSE	
Note	T. kr.	2019	2018
PASSIVER			
	Overført overskud	624.602	873.478
EGENKAPITAL, I ALT		624.602	873.478
11	Pensionshensættelser til gennemsnitsrente produkter	3.492.002	3.148.675
12	Pensionshensættelser til markedsrente produkter	12.857.426	12.133.892
PENSIONS MÆSSIGE HENSÆTTELSER, I ALT		16.349.429	15.282.567
	Gæld til medlemmer	385	1.349
13	Gæld til kreditinstitutter	1.280.107	176.819
14	Anden gæld	436.616	60.689
GÆLD, I ALT		1.717.108	238.856
PERIODEAFGRÆNSNINGSPOSTER		3.908	0
PASSIVER, I ALT		18.695.046	16.394.901
1	ANVENDT REGNSKABSPRAKSIS		
15	EVENTUALFORPLIGTELSER		
16	PANTSÆTNINGER		
17	REALISERET RESULTAT FOR RENTE-, OMKOSTNINGS- OG RISIKOGRUPPER		
18	FINANSIELLE INSTRUMENTER INDREGNET TIL DAGSVÆRDI		
19	OVERSIGT OVER BEHOLDNINGER OG AFKAST		
20	MARKEDSRENTEPRODUKTER, AFKAST MV. PR. INVESTERINGSPROFIL		
21	SUPPLERENDE NØGLETAL FOR PRODUKTER		
22	5 ÅRS HOVED- OG NØGLETAL		
23	RISIKOSTYRING		

Egenkapitalopgørelse

T. kr.	PENSIONS KASSE	
	2019	2018
Egenkapital 1. januar	873.478	852.527
Årets resultat	-248.876	20.951
Egenkapital 31. december	624.602	873.478
Kapitalgrundlag		
Egenkapital	624.602	873.478
Immaterielle anlægsaktiver	0	-2.208
I alt	624.602	871.270

1 Anvendt regnskabspraksis

GENERELT

Pensionskassens årsrapport er aflagt i overensstemmelse med lov om finansiel virksomhed samt Finanstilsynets bekendtgørelse om finansielle rapporter for forsikringselskaber og tværgående pensionskasser (regnskabsbekendtgørelsen).

Ændringer i præsentation i forhold til årsregnskabet for 2018

Der er følgende ændringer til præsentationen i årsrapporten for 2019 i forhold til tidligere 2018 som følge af overgang til administrationsfællesskabet hos Sampension pr. 1. juli 2019:

- Administrationsomkostninger omfatter fra 2. halvår 2019 et administrationshonorar i henhold til administrationsaftale med Sampension Administrationselskab A/S samt direkte afholdte omkostninger. Administrationshonoraret er opdelt på pensionsvirksomhed og investeringsvirksomhed.

Indtil overgangen blev den andel af pensionskassens administrationsomkostninger, som ikke umiddelbart kan henføres til enten investeringsvirksomheden eller pensionsvirksomheden fordelt efter en af bestyrelsen fastsat fordelingsnøgle.

- Negativ bonus på 285 mio.kr. er pr. 1. januar 2019 ændret fra at indgå i akkumuleret markedsværdiregulering til at blive modregnet i retrospektive hensættelser.

Ændringerne har ingen effekt på resultat, balancesum eller egenkapital.

Der er ikke foretaget ændringer i anvendt regnskabspraksis eller skøn i forhold til sidste år.

Oplysning om aktiver og forpligtelses placering i dagsværdihierarkiet

Med virkning fra 2019 er der i regnskabsbekendtgørelsen indført nye notekrav, hvor der med udgangspunkt i det

såkaldte dagsværdihierarki skal oplyses om de teknikker og data, der er anvendt ved målingen af aktiver og forpligtelser, der er indregnet til dagsværdi.

Dagsværdihierarkiet fastlægger nedenstående tre niveauer for aktiver og forpligtelser, der måles til dagsværdi:

- niveau 1 - måling sker til en offentlig kurs fra et aktivt marked
- niveau 2 - måling sker ud fra input, der i al væsentlighed er observerbare
- niveau 3 - måling sker ud fra input, der i væsentligt omfang ikke er observerbare.

Det er særligt målingen af aktiver i niveau 3, der skal gives oplysning om. Der er ikke krav om sammenligningstal det første år, hvor reglerne anvendes.

Inddeling af aktiver og forpligtelser på dagsværdihierarkiets tre niveauer fremgår af note 18.

Fordeling af realiseret resultat (kontributionsprincip)

De over for Finanstilsynet anmeldte regler for beregning og fordeling af resultatet mellem egenkapitalen og medlemmerne er følgende:

Egenkapitalen opnår et afkast, der svarer til afkastet på de udskilte aktiver. Det resterende afkast efter indhentning af skyggekonti til egenkapitalen fordeles til medlemmerne, herunder ved hensættelse til kollektive bonuspotentialer. Herefter hentes egenkapitalens risikoforrentning og indhentning af udlægskonti i kollektivt bonuspotentialer.

I pensionskassen er pensionsordningerne inddelt i fire rentegrupper, to risikogrupper og én fælles omkostningsgruppe. Det realiserede resultat opgøres og disponeres for kontributionsgrupperne hver for sig.

For garanterede gennemsnitsrentekontrakter tildeles egenkapitalen en betaling (risikoforrentning) som fastsættes ud fra

den enkelte rentegrupperes solvensbehov. Satserne ligger mellem 0,5 % og 0,8 % af kontraktens depotandele.

Inden for hver rentegruppe dækkes et eventuelt negativt realiseret resultat først af gruppens kollektive bonuspotentialer, dernæst af gruppens individuelle bonuspotentialer og til sidst af egenkapitalen. Eventuelle tab på risiko- og omkostningsgrupper, der ikke kan dækkes af kollektive bonuspotentialer, dækkes af egenkapitalen.

Tab, som på den måde dækkes af egenkapitalen, overføres til såkaldte udlægskonti, og kan efterfølgende tilskrives egenkapitalen igen, når den enkelte kontributionsgruppes kollektive bonuspotentialer giver mulighed for det. Den samlede fordeling af årets realiserede resultat, samt størrelsen af de akkumulerede udlægs- og skyggekonti fremgår af note 17.

Der er to typer af konti med egenkapitalens tilgodehavender. Skyggekonti, som er opbygget før 1. januar 2016, og som skal indhentes/afskrives inden 31. december 2020, og udlægskonti, som er opstået efter 1. januar 2016.

Generelt om indregning og måling

I resultatopgørelsen indregnes alle årets indtægter i takt med, at de indtjenes, og alle årets omkostninger i takt med, at de afholdes. Alle gevinster og tab, værdireguleringer, afskrivninger, nedskrivninger og tilbageførsel af beløb, der tidligere har været indregnet i resultatopgørelsen, indgår i resultatopgørelsen.

Aktiver indregnes i balancen, når det er sandsynligt, at fremtidige økonomiske fordele vil tilflyde pensionskassen, og aktivets værdi kan måles pålideligt. Forpligtelser indregnes i balancen, når det er sandsynligt, at fremtidige økonomiske fordele vil fragå pensionskassen, og forpligtelsens værdi kan måles pålideligt. Finansielle instrumenter og afledte finansielle instrumenter indregnes på handelsdagen.

Der foretages ikke modregning af finansielle aktiver og finansielle forpligtelser med samme modpart, selv om pensionskassen har ret til det, idet afhændelse af aktivet og afviklingen af forpligtelsen ikke sker samtidigt.

Ved første indregning benyttes kostpris, som svarer til dagsværdi. Efterfølgende måles aktiver og forpligtelser generelt til dagsværdi. Dette er nærmere beskrevet under de enkelte regnskabsposter.

Ved indregning og måling tages hensyn til forudsigelige tab og risici, der fremkommer inden årsrapporten aflægges, og som be- eller afkræfter forhold, der eksisterede på balancedagen.

Som målevaluta anvendes danske kroner. Alle andre valutaer anses som fremmed valuta.

Regnskabsmæssige skøn

Ved udarbejdelse af årsregnskabet foretager ledelsen en række skøn og vurderinger om fremtidige forhold, som har indflydelse på den regnskabsmæssige værdi af aktiver og forpligtelser.

De anvendte skøn og vurderinger er baseret på forudsætninger, som ledelsen anser for forsvarlige, men som i sagens natur er usikre og uforudsigelige. Forudsætningerne kan være ufuldstændige, og uforudsete fremtidige begivenheder eller omstændigheder kan opstå.

De områder, hvor ledelsens skøn og vurderinger har den væsentligste effekt på pensionskassen, er:

- pensionsmæssige hensættelser og
- investeringsaktiver fastlagt med alternative værdiansættelsesmetoder, der er indplaceret i dagsværdihierarkiets niveau 3.

Værdiansættelsen af pensionsmæssige hensættelser er især påvirket af usikkerhed på den indregnede forventede fremtidige levetidstrend, der er fastlagt som Finanstilsynets benchmark.

Prissætningen af investeringsaktiver placeret i dagsværdihierarkiets niveau 3 er pga. illikviditet forbundet med større usikkerhed end mere likvide aktiver placeret i niveau 1 og 2. Ud over usikkerhed knyttet til dagsværdien er der som omtalt under afsnittet om risikostyring (note 23) en risiko knyttet til, at større salg af illikvide aktiver over en kort tidsperiode ikke kan ske til samme priser som mindre salg. Pensionskassen er dog ikke i praksis udsat for en nævneværdig risiko for at skulle sælge illikvide aktiver på ufordelagtige vilkår. Beholdningen af de mest likvide aktiver indplaceret i dagsværdihierarkiets niveau 1 overstiger langt de årlige betalingsforpligtelser.

De væsentligste investeringsaktiver placeret i niveau 3 er:

- unoterede kapitalandele, heriblandt private equity-, ejendoms- og skovfonde, samt
- unoterede obligationer, heriblandt kreditobligationer og strukturerede obligationer.

RESULTATOPGØRELSEN

Pensionsteknisk resultat

Medlemsbidrag

Medlemsbidrag omfatter årets forfaldne bidrag og indskud vedrørende regnskabsåret. Arbejdsmarkedsbidrag, samt fradrag af de til genforsikringen afgivne præmier, er fratrukket i posten.

Investeringsafkast

Indtægter fra kapitalandele i associerede virksomheder

Indtægter fra associerede virksomheder omfatter afkast fra investeringer, hvori pensionskassens ejerandel udgør mellem 20 procent og 50 procent af stemmerettighederne, og således udøver en betydelig men ikke bestemmende indflydelse.

Renteindtægter og udbytter mv.

Posten indeholder årets renter fra finansielle investeringsaktiver og likvide beholdninger, indeksregulering af in-

deksobligationer og modtagne udbytter af kapitalandele, herunder aktier og investeringsfonde.

Kursreguleringer

Posten omfatter realiserede og urealiserede nettogevinster/-tab på investeringsaktiver, herunder valutakursreguleringer, bortset fra gevinster og tab vedrørende associerede virksomheder.

Valutakursreguleringer indeholder værdiregulering, der kan henføres til valutakursforskelle ved omregning til danske kroner.

Aktiver og passiver i fremmed valuta omregnes til danske kroner efter lukkekursen på balancedagen. Transaktioner i året omregnes til transaktionsdagens valutakurs, og såvel realiserede som urealiserede valutakursgevinster og kurstab indregnes i resultatopgørelsen.

Renteudgifter

Posten renteudgifter indeholder primært årets renteudgifter vedrørende investeringsaktiviteter.

Administrationsomkostninger i forbindelse med investeringsvirksomhed

Posten indeholder vederlag for administration, en andel af direkte afholdte administrationsomkostninger, depotgebyrer, etableringsomkostninger og performance fees vedrørende fonde, samt handelsomkostninger vedrørende værdipapirhandel.

Omkostninger vedrørende fonde mv. indgår i posten i det omfang, der er modtaget oplysninger herom.

Pensionsafkastskat

Den beregnede pensionsafkastskat for regnskabsåret udgiftsføres i resultatopgørelsen. Skatten omfatter både skat af det afkast, som tilskrives individuelt til medlemmernes depoter, og skat af det afkast, som tilskrives kollektivt bonuspotentiale og egenkapital. Skatten beregnes med 15,3 % af afgiftsgrundlaget, som opgøres med udgangspunkt i årets investeringsafkast. Der tages dog højde for eventuel friholdt værdi.

Egenkapitalens andel af pensionsafkastskat beregnes på baggrund af andel af realiseret resultat.

Pensionsydelse

Udbetalte ydelser indeholder årets udbetalte pensionsydelse.

Ændring i pensionshensættelser

Posten omfatter ændring i pensionshensættelser inklusive ændring i kollektivt bonuspotentiale.

Pensionsmæssige driftsomkostninger

Pensionsmæssige driftsomkostninger omfatter et administrationshonorar i henhold til administrationsaftale med Sampension Administrationsselskab A/S samt direkte afholdte omkostninger og afskrivninger. Administrationsomkostningerne er opdelt på pensionsvirksomhed og investeringsvirksomhed.

Overført investeringsafkast

Det pensionstekniske resultat er fratrukket overført investeringsafkast, der udgør egenkapitalens investeringsafkast.

Pensionsafkastskat for egenkapitalen

Posten omfatter egenkapitalens andel af den samlede pensionsafkastskat.

ANDEN TOTALINDKOMST

Anden totalindkomst anføres separat i forlængelse af resultatopgørelsen. I anden totalindkomst indgår poster, som føres direkte på egenkapitalen via anden totalindkomst.

BALANCEN

Immaterielle aktiver

Herunder aktiveres it-programmer til kostpris, der omfatter de omkostninger, som er medgået til at kunne ibrugtage it-programmerne. Kostprisen afskrives lineært over den forventede levetid, som er fastsat til for medlemssystem 3-10 år, solvensmodel 4 år og e-Boks 2 år.

Investeringsaktiver

Kapitalandele i associerede virksomheder

Virksomheder, hvor pensionskassen har betydelig men ikke bestemmende indflydelse, indgår som associerede virksomheder. Som udgangspunkt anses virksomheder, hvor pensionskassen besidder mellem 20 % og 50 % af stemmerettighederne som associerede virksomheder. Det afgørende er dog, hvorvidt der er tale om reel indflydelse, og dette vurderes for de enkelte virksomheder ud fra muligheden for at påvirke aktiviteter, ledelsesstruktur, økonomiske dispositioner og risikoforhold.

Kapitalandele i associerede virksomheder måles til den forholdsmæssige andel af den regnskabsmæssige indre værdi i henhold til virksomhedernes senest afsluttede årsrapport eller perioderegnskab.

Kapitalandele og investeringsforeningsandele

Børsnoterede kapitalandele og investeringsforeningsandele måles til dagsværdi på balancedagen. Den svarer normalt til andelenes offentlige pris fastsat på et aktivt marked (lukkekursen).

Unoterede kapitalandele måles til en skønnet dagsværdi. Den er ultimo året normalt baseret på tredje kvartalsrapportering fra fund managers justeret for efterfølgende kapitaludvidelser, kapitalnedsættelser og udbytte indtil status-tidspunktet. Endvidere værdireguleres de enkelte andele diskretionært, hvis det skønnes, at den justerede indre værdi ikke afspejler andelenes dagsværdi.

Obligationer

Børsnoterede obligationer måles til dagsværdi på balancedagen. Den svarer normalt til obligationens offentlige pris fastsat på et aktivt marked (lukkekursen). For obligationer, hvor der ikke foreligger en offentlig pris fastsat på et aktivt marked, sker værdiansættelsen på grundlag af enten

- offentlige priser på sammenlignelige obligationer justeret for eventuelle forskelle eller

- indikative priser modtaget fra investeringsbanker
- DCF-model på grundlag af skøn over bl.a. diskonteringsrentekurve, risikopræmier, førtidsindfrielse samt omfang af misligholdelse og dividende på bagvedliggende lån.

Dagsværdi af udtrukne obligationer måles til nutidsværdi.

Pantesikrede udlån

Pantesikrede udlån måles til dagsværdi på balancedagen. Værdireguleringer føres i resultatopgørelsen under kursreguleringer.

Afledte finansielle instrumenter

Afledte finansielle instrumenter måles til dagsværdi på balancedagen. Den fastsættes for børsnoterede instrumenter med en lukkekurs, mens OTC-instrumenters dagsværdi fastsættes med generelt accepterede metoder på grundlag af observerbare markedsdata.

Værdireguleringer føres i resultatopgørelsen under kursreguleringer.

Indlån i kreditinstitutter

Indlån i kreditinstitutter er aftaleindskud i kreditinstitutter og måles til dagsværdi.

Investeringsaktiver tilknyttet markedsrente produkter

Investeringsaktiver tilknyttet markedsrenteprodukter måles efter samme praksis som beskrevet for selskabets investeringsaktiver ovenfor og specificeres i en note til balanceposten.

Tilgodehavender

Tilgodehavender måles til pålydende værdi med fradrag af nedskrivninger til imødegåelse af tab. Nedskrivning til imødegåelse af tab opgøres på grundlag af en individuel vurdering af de enkelte tilgodehavender.

Andre aktiver

Likvide beholdninger

Likvide beholdninger består af indlån i kreditinstitutter. Likvide beholdninger måles til dagsværdi.

Øvrige

Øvrige består bl.a. af tilgodehavende pensionsafkastskat.

Periodeafgrænsningsposter

Periodeafgrænsningsposter indregnet under aktiver omfatter tilgodehavende renter samt afholdte omkostninger vedrørende efterfølgende regnskabsår. Periodeafgrænsningsposter måles til amortiseret kostpris, hvilket sædvanligvis svarer til nominal værdi.

Pensionsmæssige hensættelser

Hensættelse til gennemsnitsrenteprodukter

Pensionshensættelserne opgøres til markedsværdi i henhold til principper anmeldt til Finanstilsynet. Ved opgørelse af hensættelserne anvendes den risikofri rentekurve med volatilitetsjustering, som offentliggøres af EIOPA i henhold til Solvens II-direktivet, eller en rentekurve, der ikke afviger væsentligt herfra. Ved opgørelsen anvendes endvidere forudsætninger om dødelighed, invalidhyppighed, omskrivning til fripolice, udtrædelsesgodtgørelser og et skøn for forventede fremtidige levetidsforbedringer, der er fastlagt ud fra Finanstilsynets benchmarkmodel.

Garanterede ydelser

Garanterede ydelser omfatter forpligtelser til at betale ydelser. Garanterede ydelser opgøres som nutidsværdien af de ydelser, der er garanteret ordningen, med tillæg af nutidsværdien af den forventede fremtidige udgift til administration af ordningen og med fradrag af nutidsværdien af de aftalte fremtidige bidrag.

Individuelle bonuspotentialer

Individuelt bonuspotentiale omfatter forpligtigelser til at yde bonus. Individuelt bonuspotentiale opgøres som værdien af medlemmernes opsparing med fradrag af de garanterede ydelser. Medlemmernes andel af et fald i aktivernes værdi indregnes primært ved at nedbringe kollektivt bonuspotentiale, jf. nedenfor. Hvis kollektivt bonuspotentiale ikke kan absorbere faldet i aktivernes

værdi, reduceres individuelt bonuspotentiale i henhold til pensionskassens anmeldte regler for overskudsfordeling. Fordeling af realiseret resultat er nærmere beskrevet ovenfor i afsnittet Fordeling af realiseret resultat.

Kollektive bonuspotentialer

Kollektivt bonuspotentiale omfatter medlemmernes andel af realiserede resultater, der endnu ikke er tilskrevet den enkelte ordning.

Fortjenstmargen

Fortjenstmargen består af nutidsværdien af den forventede fremtidige fortjeneste i de resterende perioder for pensionsaftaler, som selskabet har indgået. Fortjenstmargen på pensionskassens pensionsaftaler udgør nul, da al fortjeneste tilgår medlemmerne.

Risikomargen

Pensionshensættelserne tillægges en risikomargen. Risikomargen er det beløb, som forventes at skulle betales til en anden pensionsvirksomhed for at overtage risikoen for, at omkostningerne ved at afvikle bestanden af pensionsaftaler afviger fra den opgjorte nutidsværdi af de forventede betalingsstrømme. Risikomargen beregnes efter Cost of Capital-metoden.

Hensættelser til markedsrenteprodukter

Hensættelser til markedsrenteprodukter opgøres til markedsværdien af de modsvarende aktiver.

Seniorordningen er et markedsrenteprodukt med en garanti der sikrer, at ydelsen aldrig kan blive mindre end ydelsen regnet med en opgørelsesrente på 2 procent. En positiv akkumuleret værdiregulering på Seniorordningen fremkommer, når værdien af garantien overstiger de opsparede midler. Øvrige beregningsforudsætninger for Seniorordningen end renteforudsætningen er ikke tilknyttet garantier.

Gæld

Gæld til medlemmer

Posten indgår til nominal værdi.

Gæld til kreditinstitutter

Gæld til kreditinstitutter omfatter blandt andet gæld vedrørende repoforretninger. Repoforretninger, som er solgte værdipapirer, hvor der samtidig med salget er indgået aftale om tilbagekøb, indregnes i balancen, som om værdipapirerne fortsat var en del af beholdningen. Det modtagne vederlag indregnes som gæld til kreditinstitutter og måles til dagsværdi.

Anden gæld

Anden gæld omfatter gæld vedrørende obligationskøb som følge af handler med lang valør samt afledte finansielle instrumenter, måles til dagsværdi. Herudover indgår skyldig pensionsafkastskat i posten.

Periodeafgrænsningsposter

Under periodeafgrænsningsposter indregnes under passiver modtagne betalinger vedrørende indtægter i efterfølgende regnskabsår. Periodeafgrænsningsposter måles til amortiseret kostpris, hvilket sædvanligvis svarer til nominal værdi.

HOVED- OG NØGLETAL

Pensionskassens hoved- og nøgletal udarbejdes efter reglerne i bekendtgørelse om finansielle rapporter for forsikrings-selskaber og tværgående pensionskasser. For yderligere oplysninger henvises til Nøgletalsdefinitioner side 54.

Noter til regnskabet (fortsat)

Note	T. kr.	PENSIONS KASSE	
		2019	2018
2	Medlemsbidrag		
	Ordinære bidrag	336.565	343.459
	Engangsindskud	32.334	53.276
	Medlemsbidrag	368.900	396.736
	Medlemsbidrag kan fordeles således		
	Kontrakter med bonusordning	31.712	33.076
	Markedsrenteprodukter	337.187	363.660
	I alt	368.900	396.736
	Medlemsbidrag fordelt efter medlemmers bopæl		
	Danmark	366.483	392.037
	Andre EU-lande	1.749	3.324
	Øvrige lande	668	1.375
	I alt	368.900	396.736
	Antal medlemmer, hvor pensionsordning er tegnet som led i ansættelsesforhold	12.597	13.764
	Heraf antal medlemmer med markedsrente kontrakter	10.351	11.282
	Antal gruppelevskontrakter	0	4.889
3	Renteindtægter og udbytter mv.		
	Udbytte af kapitalandele	67.323	121.893
	Udbytte af investeringsforeningsandele	1.309	31.602
	Renter af obligationer	188.031	140.764
	Renter af pantsikrede udlån	0	3.200
	Øvrige renteindtægter	863	0
	Indeksregulering	-22.302	0
	Renteafdækningsinstrumenter	39.489	29.640
	Renteindtægter og udbytter mv., i alt	274.714	327.099
4	Kursreguleringer		
	Kapitalandele	111.253	-127.828
	Investeringsforeningsandele	1.163.666	-116.269
	Obligationer	-6.337	-34.545
	Pantsikrede udlån	130	-2.894
	Afledte finansielle instrumenter	8.790	-149.454
	Indlån i kreditinstitutter	4.792	5.538
	Kursreguleringer, i alt	1.282.295	-425.452

5 Administrationsomkostninger

Fra 1. juli 2019 indgår pensionskassen i administrationsfællesskabet Sampension Administrationselskab A/S, som ISP har indgået administrationsaftale med. Alle medarbejdere er ansat i og aflønnes af Sampension Administrationselskab A/S. Pensionskassens andel heraf afregnes via administrationsvederlaget. Vederlag til bestyrelsen afholdes dog direkte af pensionskassen. Administrerende direktør samt ansatte i kontrolfunktioner er endvidere ansat i pensionskassen. Indtil 1. juli blev pensionskassen administreret af AP Pension, og lønomkostninger mv. relateret til pensionskassen for 1. halvår 2019 er afholdt direkte af ISP. I administrationsomkostninger ifm. pensions- og investeringsvirksomhed indgår følgende personaleudgifter:

Lønninger og vederlag	-4.403	-4.277
Pension	-525	-554
Andre udgifter til social sikring	-1	-2
Refusioner	36	71
Lønsumsafgift mv.	-601	-580

Personaleudgifter, i alt	-5.495	-5.342
---------------------------------	---------------	---------------

Gennemsnitlig antal heltidsbeskæftigede	2	2
---	---	---

Vederlag til direktion, bestyrelse og væsentlige risikotagere

Fra 1. juli 2019 er vederlag til direktion og ansatte, hvis aktiviteter har væsentlig indflydelse på virksomhedens risikoprofil, fordelt efter ejerandele til de enheder, der indgår i og ejer administrationsfællesskabet Sampension Administrationselskab A/S. ISP ejer 6 % af Sampension Administrationselskab A/S. ISP's andel af administrerende direktør Hasse Jørgensen samlede vederlag på 6,1 mio. kr. i 2019 udgør 0,18 mio. kr. for 2. halvår 2019. Administrerende direktør Karin Elbæk Nielsen (fratrådt 1. juli 2019) har i 2019 optjent fast løn inkl. pension på 1.646 t. kr., samt en stay-on bonus på 425 t. kr. I 2018 har Karin Elbæk Nielsen optjent fast løn inkl. pension på 1.646 t. kr.

Bestyrelseshonorar

Lars Bytoft, formand	-241	-243
Lars Kehlet Nørskov, næstformand	-120	-120
Søren Skibstrup Eriksen (tiltrådt 01.07.2019)	-50	-
Michael Herold	-100	-100
Finn Rosendal Larsen (fratrådt 30.06.2019)	-50	-100
Merete Lykke Rasmussen (fratrådt 06.10.2018)	-	-77
Jesper Schiøler (fratrådt 19.04.2018)	-	-47
Lisa Frost Sørensen (tiltrådt 19.04.2018)	-140	-98
Peter Kjær Østergaard (tiltrådt 01.12.2018)	-100	-8
	-801	-793

Antal personer	6	6
----------------	---	---

2019

2018

	Antal personer	Optjent fast løn inkl. pension	Antal personer	Optjent fast løn inkl. pension
--	----------------	--------------------------------	----------------	--------------------------------

Ansatte, hvis aktiviteter har væsentlig indflydelse på virksomhedens risikoprofil *)

Sampension (2. halvår 2019)	9	-572	-	-
AP Pension (1. halvår 2019)	15	-1.155	15	-2.403

*) Oplysninger om variabel løn, herunder oplysning om fordeling af variabel løn på tildelte, udbetalte og udskudte dele samt om fordeling på kontanter og efterstillet gæld er udeladt, da det ville medføre oplysning om enkeltpersoners individuelle løn.

Der er ikke fastsat særlige incitamentsprogrammer for ledelsen eller udbetalt variabel løn til ledelsen, og der er heller ikke pensionsforpligtelser udover løbende pensionsbidrag, som indgår i ovennævnte omkostninger.

Der er ikke tildelt eller udbetalt nyansættelses- eller fratrædelsesgodtgørelser til bestyrelse eller ansatte, hvis aktiviteter har væsentlig indflydelse på virksomhedens risikoprofil.

I henhold til "Bekendtgørelse om lønpolitik og aflønning i forsikringsselskaber og forsikringsholdingvirksomheder" er der offentliggjort en række oplysninger vedrørende lønpolitik mv. Disse oplysninger fremgår af selskabets hjemmeside på isp.dk/bestyrelse.

Note 5 fortsættes næste side

Noter til regnskabet (fortsat)

Note 5 fortsat

		PENSIONS KASSE	
Note	T. kr.	2019	2018
Samlet honorar til generalforsamlingsvalgte revisorer			
PriceWaterhouseCoopers			
Statsautoriseret Revisionspartnerselskab			
	Lovpligtig revision af årsregnskabet	-406	-
	Andre erklæringsopgaver med sikkerhed	-57	-
	Skatterådgivning	-138	-
	Andre ydelser	0	-
		-601	0
Deloitte			
Statsautoriseret Revisionspartnerselskab			
	Lovpligtig revision af årsregnskabet	-60	-454
	Andre erklæringsopgaver med sikkerhed	-75	-93
	Skatterådgivning	-	0
	Andre ydelser	-19	-10
		-154	-557
Alle beløb er inkl. moms			
Honorar for ikke-revisionsydelser leveret af PriceWaterhouseCoopers Statsautoriseret Revisionspartnerselskab samt Deloitte Statsautoriseret Revisionspartnerselskab til Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører i 2018 vedrører lovpligtige erklæringsopgaver samt anden generel regnskabsrådgivning.			
6 Udbetalte ydelser			
	Pensionssummer ved død	-1.136	-2.976
	Pensionssummer ved kritisk sygdom	-1.598	-4.850
	Pensionssummer ved udløb	-25.348	-26.045
	Pensions- og renteydelser	-684.199	-716.357
	Udtrædelsesgodtgørelser mv.	-78.263	-81.069
	Præmie vedr. gruppelevsordning	-1.078	-1.095
	Udbetalte ydelser, i alt	-791.622	-832.393
7 Immaterielle aktiver			
It-programmer			
	Kostpris pr. 1. januar	42.475	42.475
	Afgang i årets løb	-42.475	0
	Kostpris pr. 31. december	0	42.475
	Ned- og afskrivninger pr. 1. januar	-40.267	-32.829
	Årets afskrivninger	-2.208	-7.437
	Tilbageførte afskrivninger	42.475	0
	Ned- og afskrivninger pr. 31. december	0	-40.267
	Bogført værdi pr. 31. december	0	2.208

		PENSIONS KASSE				
Note	T. kr.	2019			2018	
8	Kapitalandele i associerede virksomheder					
	Bogført værdi pr. 1. januar	551.715			250.723	
	Tilgang i året	0			250.331	
	Afgang i året	-557.903			0	
	Årets resultat	6.188			50.661	
	Kapitalandele i associerede virksomheder, i alt	0			551.715	
	Indgår i posten Kapitalandele i associerede virksomheder	0			33.762	
	Indgår i posten Investeringsaktiver tilknyttet markedsrenteprodukter, jf. note 10	0			517.953	
		2019			2018	
	Navn og hjemsted	Ejerandel	Resultat	Egenkapital	Ejerandel	Egenkapital
	Associerede virksomheder består af:					
	Hedgeforeningen HP, København	-	-	-	23,6%	45.937
	BI BIOMED.VEN.IV K/S, København	-	-	-	37,0%	-915
	ASHMORE em mq corp pr debt fd., København	-	-	-	22,5%	7.732
	Genesta Nordic RE Core Plus*, København	-	-	-	44,0%	-
	*) Genesta Nordic RE Core Plus er oprettet i juni 2018, og der foreligger således ikke et godkendt regnskab.					
9	Afledte finansielle instrumenter					
	2019			Positiv dagsværdi	Negativ dagsværdi	
	Renteafdækningsinstrumenter mv.:					
	Renteswaps			275.013	50.342	
	Swaptions			2.031	2.630	
	CDS'er			66.542	0	
	Option på futures			167	5.051	
	Renteafdækningsinstrumenter, i alt			343.753	58.023	
	Valutabaserede afledte finansielle instrumenter			34.029	14.250	
	Afledte finansielle instrumenter, i alt			377.782	72.273	
	Dagsværdi indgår i posten Afledte finansielle instrumenter			279.024		
	Dagsværdi indgår i posten Investeringsaktiver tilknyttet markedsrenteprodukter, jf. note 10			98.758		
	Dagsværdi indgår i posten Anden gæld, jf. note 14				72.273	
	Bogført værdi, netto (aktiv)			305.508		

note 9 fortsættes næste side

Noter til regnskabet (fortsat)

Note 9 fortsat

Note	T. kr.	PENSIONS KASSE	
		2019	2018
	Der er indgået aftaler om sikkerhedsstillelse for afledte finansielle instrumenter.		
	Selskabet har modtaget sikkerhedsstillelse svarende til en dagsværdi på	399.677	149.000
	Selskabet har stillet sikkerhed svarende til en dagsværdi på	-39.156	-22.902
	Collateral, netto (aktiv)	360.521	126.098

Herudover er der i 2019 til effektiv porteføljestyring i markedsrentemiljøet anvendt aktiefutures med en samlet eksponering på 2 mio. kr. og i gennemsnitsmiljøet 0 mio. kr. Til afdækning af renterisiko på obligationsbeholdningen er der i 2019 anvendt obligationsfutures med en samlet eksponering på -50,5 mio. kr. i markedsrente og -443,7 mio. kr. i gennemsnitsrente. Da der foretages løbende afregning af gevinst/tab, er dagsværdien nul.

2018	Positiv dagsværdi	Negativ dagsværdi
Renteswaps	124.738	0
Renteafdækningsinstrumenter, i alt	124.738	0
Valutabaserede afledte finansielle instrumenter	0	53.920
Ejendomsafkastaftale AP Ejendomme A/S	56.822	0
Afledte finansielle instrumenter, i alt	181.560	53.920
Dagsværdi indgår i posten Afledte finansielle instrumenter	156.712	
Dagsværdi indgår i posten Investeringsaktiver tilknyttet markedsrenteprodukter, jf. note 10		4.946
Dagsværdi indgår i posten Anden gæld, jf. note 14		24.126
Bogført værdi, netto (aktiv)	127.640	
T. kr.	2019	2018

10 Investeringsaktiver tilknyttet markedsrenteprodukter

3 i 1 Livspension

Kapitalandele i associerede virksomheder	0	517.953
Kapitalandele	1.666.283	2.824.476
Investeringsforeningsandele	5.379.069	3.942.266
Obligationer	5.189.225	4.622.842
Pantesikrede udlån	0	4.525
Indlån i kreditinstitutter	1.000.725	218.374
Afledte finansielle instrumenter, jf. note 9	98.758	-4.946
Investeringsaktiver tilknyttet markedsrenteprodukter, i alt	13.334.060	12.125.491

		PENSIONS KASSE	
Note	T. kr.	2019	2018
11	Pensionshensættelser til gennemsnitsrenteprodukter		
	Ændringen i pensionshensættelserne specificeres således		
	Pensionsshensættelser primo	3.148.675	3.178.188
	Kollektivt bonuspotentiale primo	-4.493	-6.036
	Risikomargen dækket af egenkapitalen primo	-34.598	-87.421
	Akkumuleret værdiregulering primo	-1.138.865	-1.070.222
	Retrospektive pensionshensættelser primo	1.970.719	2.014.509
	Korrektioner til primo:		
	Negativ bonus overført til akkumuleret værdiregulering	-284.824	0
	Hensættelse til gruppeliv overført til Anden gæld	-33.265	0
	Retrospektive pensionshensættelser primo	1.652.630	2.014.509
	Medlemsbidrag	31.712	33.076
	Afkasttilskrivning før PAL	37.399	74.946
	PAL heraf	-4.592	0
	Pensionsydelse	-149.546	-145.442
	Omkostningsbidrag efter tilskrivning af omkostningsbonus	-1.604	-1.991
	Risikogevinst/tab efter tilskrivning af risikobonus	8.571	-9.685
	Medlemmernes gruppelevspræmier	-372	5.351
	Andet	18.923	-45
	Retrospektive pensionshensættelser ultimo	1.593.121	1.970.719
	Akkumuleret værdiregulering ultimo	1.689.698	1.138.865
	Kollektivt bonuspotentiale ultimo	3.723	4.493
	Risikomargen dækket af kollektivt bonuspotentiale ultimo	16.437	0
	Risikomargen dækket af egenkapitalen ultimo	189.025	34.598
	Pensionshensættelser, i alt	3.492.002	3.148.675
	Pensionshensættelserne specificeres således		
	Rentegruppe A (gennemsnitlig grundlagsrente 0,25 % - 1,25 %)		
	Garanterede ydelser	4.199	1.423
	Individuelt bonuspotentiale	0	245
	Risikomargen	356	6
	Rentegruppe A, i alt	4.555	1.674
	Rentegruppe B (gennemsnitlig grundlagsrente 1,25 % - 2,25 %)		
	Garanterede ydelser	532.590	416.527
	Risikomargen	53.695	40.293
	Rentegruppe B, i alt	586.285	456.819
	Rentegruppe C (gennemsnitlig grundlagsrente 2,25 % - 3,25 %)		
	Garanterede ydelser	185.798	150.779
	Risikomargen	12.027	9.233
	Rentegruppe C, i alt	197.825	160.012

note 11 fortsættes næste side

Noter til regnskabet (fortsat)

Note 11 fortsat

Note	T. kr.	PENSIONSKASSE	
		2019	2018
	Rentegruppe D (gennemsnitlig grundlagsrente 3,25 % - 4,25 %)		
	Garanterede ydelser	2.550.380	2.410.979
	Individuelt bonuspotentiale	0	3.468
	Kollektivt bonuspotentiale	0	771
	Risikomargen	149.234	111.228
	Rentegruppe D, i alt	2.699.614	2.526.446
	Rentegrupper, i alt	3.488.280	3.144.952
	Risikogrupper		
	Kollektivt bonuspotentiale	3.723	3.723
	Risikogrupper, i alt	3.723	3.723
	Pensionshensættelser til gennemsnitsrenteprodukter, i alt	3.492.002	3.148.675
	Total		
	Garanterede ydelser	3.272.968	2.979.708
	Individuelt bonuspotentiale	0	3.713
	Kollektivt bonuspotentiale	3.723	4.494
	Risikomargen	215.312	160.760
	Pensionshensættelser til gennemsnitsrenteprodukter, i alt	3.492.002	3.148.675
12	Pensionshensættelser til markedsrenteprodukter		
	Ændringen i pensionshensættelserne specificeres således		
	Pensionshensættelser primo	12.133.892	12.671.737
	Akkumuleret værdiregulering, primo	-2.229	-2.042
	Retrospektive pensionshensættelser primo	12.131.663	12.669.696
	Medlemsbidrag	337.187	363.660
	Investeringsafkast før PAL	1.244.330	-166.628
	PAL af afkast	-186.553	0
	Pensionsydelser	-641.475	-686.950
	Omkostningsbidrag efter tilskrivning af omkostningsbonus	-8.455	-11.338
	Risikogevinst efter tilskrivning af risikobonus	-30.965	-9.192
	Medlemmernes gruppelevspræmier	-5.955	-5.351
	Betaling for garanti	-1.814	-1.313
	Ekstraordinær korrektion af bidrag/ydelser	0	-14.694
	Andet	-10.203	-6.226
	Retrospektive pensionshensættelser ultimo	12.827.759	12.131.663
	Akkumuleret værdiregulering, ultimo	29.667	2.229
	Hensættelser til markedsrenteprodukter, i alt	12.857.426	12.133.892
	Forsikringer tegnet uden garanti om minimumsforrentning	12.221.809	11.487.305
	Forsikringer tegnet med garanti om minimumsforrentning (Seniorordningen)	635.617	646.587
	Ændring i pensionshensættelser fordeler sig således		
	Ændring i hensættelser til gennemsnitsrenteprodukter	-343.328	29.513
	Ændring i hensættelser til markedsrenteprodukter	-723.534	537.845
	Bonusbetalt præmie til gruppelev ført direkte på balancen	-3.929	0
	Ændring i hensættelser pga gruppelev overført til Anden gæld	-33.265	0
	Andet	-7.660	1
	Ændring i hensættelser, resultatopgørelse	-1.111.716	567.359

Fortjenstmargen på livsforsikringskontrakter udgør nul kroner, da al fortjeneste tilgår medlemmerne.

		PENSIONS KASSE	
Note	T. kr.	2019	2018
13	Gæld til kreditinstitutter		
	Repoer	1.268.602	0
	Bankgæld	11.505	176.819
	Gæld til kreditinstitutter, i alt	1.280.107	176.819
	Af bankgælden forfalder i det kommende år	1.280.107	176.819
	Efter 5 år er restgælden (indekseret)	0	0
14	Anden gæld		
	Afledte finansielle instrumenter, jf. note 9	72.273	24.126
	Gæld vedrørende obligationskøb	134.510	0
	Gæld vedrørende afvikling af repoer	0	0
	Diverse finansiell gæld	274	0
	Skyldig pensionsafkastskat mv.	229.559	36.563
	Anden gæld, i alt	436.616	60.689
15	Eventualforpligtelser		
	Indgåede aftaler om deltagelse i senere investeringer i fonde mv. (investeringstilsagn) udgør	1.324.923	500.000
	Eventualforpligtelser, i alt	1.324.923	500.000
16	Pantsætninger		
	Margindeponeringer vedrørende futures	24.915	0
	Obligationer solgt som led i repogæld	1.268.602	0
	Til dækning af "Pensionsmæssige hensættelser, i alt" er der registreret nettoaktiver for	16.918.374	15.657.349
	Beløbet vedrører følgende poster:		
	Kapitalandele i associerede virksomheder	0	551.715
	Kapitalandele	550.561	2.967.403
	Investeringsforeningsandele	6.967.459	3.960.106
	Obligationer	9.400.354	8.023.630
	Andre udlån	0	6.376
	Øvrige	0	78.288
	Tilgodehavende renter	0	69.831
	Registrerede aktiver, i alt	16.918.374	15.657.349
	Heraf vedrørende markedsrenteprodukter	12.827.060	12.074.991

Noter til regnskabet (fortsat)

		PENSIONS KASSE	
Note	T. kr.	2019	2018
17	Realiseret resultat for rente-, omkostnings- og risikogrupper		
	Gennemsnitsrenteprodukter		
	Rentegrupper, i alt		
	Realiseret renteresultat i henhold til kontributionsbekendtgørelsen	-242.026	25.345
	Pensionsafkastskat	-40.273	-10.170
	Til fordeling efter pensionsafkastskat	-282.299	15.175
	Tilskrevet bonus	31.590	-6.818
	Overført til kollektivt bonuspotentiale, rentegrupper	10.622	-377
	Fordelt til egenkapitalen	-240.088	7.981
	Omkostningsgrupper, i alt		
	Omkostningsbidrag	2.072	2.261
	Faktiske administrationsomkostninger	-1.825	-3.989
	Realiseret omkostningsresultat i henhold til kontributionsbekendtgørelsen	247	-1.729
	Tilskrevet bonus	-469	-270
	Overført til kollektivt bonuspotentiale, omkostningsgrupper	0	1.920
	Omkostningsresultat, som dækkes af egenkapitalen	-222	-78
	Omkostningsresultat i pct. i forhold til forsikringsmæssige hensættelser	-0,01%	0,00%
	Risikogrupper, i alt		
	Realiseret risikoresultat i henhold til kontributionsbekendtgørelsen	-25.126	-5.342
	Tilskrevet bonus	16.556	15.025
	Risikoresultat, som dækkes af egenkapitalen	-8.571	9.683
	Risikoresultat i pct. i forhold til forsikringsmæssige hensættelser	-0,28%	0,31%
	Skyggekonti		
	Skyggekonti pr. 1. januar	148.458	254.500
	Andel af årets resultat	0	-39.039
	Nedskrivning som følge af overgangsregel	-106.042	-67.003
	Skyggekonti pr. 31. december	42.417	148.458
	Udlægskonto		
	Udlægskonto pr. 1. januar	219.572	175.677
	Udlæg i året	240.088	43.894
	Udlægskonto pr. 31. december	459.660	219.572

18 Finansielle instrumenter indregnet til dagsværdi

Investeringsaktiver og finansielle forpligtelser indregnes til dagsværdi eller amortiseret kostpris, jf. note 1. Dagsværdien er den pris, der kan opnås ved salg af et aktiv eller skal betales for overdragelse af en forpligtelse i en normal transaktion mellem uafhængige parter på målingstidspunktet. Dagsværdien bestemmes ud fra følgende hierarki:

Niveau 1 - noterede priser

Noterede priser anvendes, hvor der eksisterer et aktivt marked for de enkelte aktiver. Som udgangspunkt anvendes lukkekursen på balancedagen.

Niveau 2 - observerbare input

For noterede papirer, hvor lukkekursen ikke afspejler dagsværdien, fastsættes dagsværdien ud fra noterede kurser på lignende aktiver eller forpligtelser eller ud fra andre værdiansættelsesmetoder, som er baseret på observerbare markedsinput, fx input fra banker eller lignende. For afledte finansielle instrumenter anvendes vurderingsteknikker, som er baseret på observerbare markedtsdata som rentekurver og valutakurser mv.

Niveau 3 - ikke observerbare input

For en væsentlig del af investeringerne kan værdiansættelsen ikke alene baseres på observerbare markedtsdata. For disse aktiver anvendes værdiansættelsesmodeller, der kan indebære skøn over aktuelle markedforhold og den fremtidige udvikling heri. I note 1 om anvendt regnskabspraksis er de anvendte værdiansættelsesmetoder nærmere beskrevet.

T. kr.	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
Finansielle aktiver			
Kapitalandele	490	0	1.342
Investeringsforeningsandele	5.450	0	0
Obligationer	6.017	3.198	325
Afledte finansielle instrumenter	0	378	0
Indlån i kreditinstitutter	846	0	0
Likvide beholdninger	502	0	0
Finansielle aktiver i alt, pr. 31.12.2019	13.305	3.576	1.667
Finansielle gældsposter			
Repoer	1.269	0	0
Bankgæld	12	0	0
Afledte finansielle instrumenter	0	72	0
Gæld vedr. obligationskøb og afvikling af repoer mv.	135	0	0
Finansielle gældsposter i alt, pr. 31.12.2019	1.415	72	0
Nettoaktiver i alt, pr. 31.12.2019	11.890	3.503	1.667
Heraf udgør Gennemsnitsrente og Kapitalgrundlag	2.209	1.649	167
Heraf udgør Markedsrente	9.681	1.854	1.500
Total, pr. 31.12.2019	11.890	3.503	1.667

Specifikation af værdiansættelse baseret på Niveau 3

T. kr.	Værdi primo 1. januar 2019	Værdi- reguleringer der indgår i kurs reguleringer	Køb/salg/ afvikling	Værdi ultimo 31. dec. 2019
Kapitalandele	1.252	-8	98	1.342
Obligationer	0	0	325	325
Total	1.252	-8	423	1.667

For nærmere beskrivelse af værdiansættelsesteknikker og input henvises til Note 1 Anvendt regnskabspraksis.

Noter til regnskabet (fortsat)

19 Oversigt over beholdninger og afkast			
Beholdninger og afkast Mio. kr	Markedsværdi		Afkast 2019 i pct. p.a.
	Primo	Ultimo	
Gennemsnitsrente			
Grunde og bygninger	40	89	4,8%
Noterede kapitalandele	46	50	23,5%
Unoterede kapitalandele	150	8	11,6%
Kapitalandele, i alt	196	58	23,6%
Stats- og realkreditobligationer	2.870	3.456	8,5%
Indeksobligationer	18	137	0,9%
Kreditobligationer og emerging markets-obligationer	104	66	7,8%
Udlån mv.	2	0	-
Obligationer og udlån mv., i alt	2.993	3.659	8,6%
Øvrige investeringsaktiver	-175	148	-2,1%
Afledte finansielle instrumenter til sikring af nettoændringen af aktiver og forpligtelser	134	-629	-
Total	3.187	3.326	8,4%
Markedsrente			
Grunde og bygninger	522	982	5,1%
Noterede kapitalandele	4.517	5.533	24,7%
Unoterede kapitalandele	1.047	373	11,7%
Kapitalandele, i alt	5.564	5.906	23,9%
Stats- og realkreditobligationer	4.609	4.041	0,9%
Indeksobligationer	47	211	0,9%
Kreditobligationer og emerging markets-obligationer	1.274	827	8,5%
Udlån mv.	5	0	-
Obligationer og udlån mv., i alt	5.934	5.080	2,4%
Øvrige investeringsaktiver	163	980	-0,1%
Afledte finansielle instrumenter til sikring af nettoændringen af aktiver og forpligtelser	-51	19	-
Total	12.130	12.967	10,3%

Specifikationerne er udarbejdet i overensstemmelse med kravene i Finanstilsynets regnskabsbekendtgørelse § 96 og kan ikke umiddelbart afstemmes med regnskabs tal. Årsafkastet er beregnet som daglige tidsvægtede afkast.

20 Markedsrenteprodukter, afkast mv. pr. investeringsprofil

År til pension	2019			2018		
	Pct. af gennemsnitlige hensættelser	Afkast i pct.	Risiko	Pct. af gennemsnitlige hensættelser	Akast i pct.	Risiko
Markedsrenteordningen						
Investeringsprofil med høj risiko						
År til pension						
Ikke livscyklus	4,73%	15,8%	4,50	4,46%	-4,1%	4,25
Investeringsprofil med moderat risiko						
År til pension						
Ikke livscyklus	88,04%	10,6%	3,75	88,04%	-1,8%	3,75
Investeringsprofil med lav risiko						
År til pension						
Ikke livscyklus	2,23%	5,0%	2,00	2,12%	1,0%	2,00
Seniorordningen						
År til pension						
Ikke livscyklus	5,01%	4,3%	2,00	5,39%	2,1%	3,25

21 Supplerende nøgletal for produkter

	2019		2018	
	Afkast i pct.	Bonusgrad i pct.	Afkast i pct.	Bonusgrad i pct.
Gennemsnitsrente				
Rentegruppe A (gns. grundlagsrente 0,25 % - 1,25 %)	8,9%	0,0%	27,2%	15,5%
Rentegruppe B (gns. grundlagsrente 1,25 % - 2,25 %)	8,1%	0,0%	3,7%	0,0%
Rentegruppe C (gns. grundlagsrente 2,25 % - 3,25 %)	8,5%	0,0%	3,3%	0,0%
Rentegruppe D (gns. grundlagsrente 3,25 % - 4,25 %)	9,5%	0,0%	3,5%	0,3%
Forrentning af medlemmernes midler efter omkostninger før skat				
		I alt i pct.		I alt i pct.
Gennemsnitsrente, i alt		9,0%		2,2%
Markedsrente, i alt		10,3%		-2,8%

22 5 års hoved- og nøgletal

5 års hovedtal

Mio. kr.	2019	2018	2017	2016	2015
Medlemsbidrag	369	397	379	385	391
Pensionsydelse	-792	-832	-798	-762	-788
Investeringsafkast	1.520	-101	915	1.014	141
Pensionsmæssige driftsomkostninger, i alt	-10	-29	-15	-12	-11
Pensionsteknisk resultat	-246	29	-142	-8	94
Årets resultat	-249	21	-126	8	89
Pensionshensættelser, i alt	16.349	15.283	15.850	15.379	14.917
Egenkapital	625	873	853	979	971
Aktiver, i alt	18.695	16.395	17.036	16.724	16.078

5 års nøgletal

	2019	2018	2017	2016	2015
Afkastnøgletal					
Afkastprocent relateret til gennemsnitsrenteprodukter	9,1%	3,6%	1,6%	8,7%	0,4%
Afkastprocent relateret til markedsrenteprodukter	10,4%	-1,6%	7,3%	6,2%	1,1%
Risiko på afkast relateret til markedsrenteprodukter	3,75	3,75	3,75	3,75	-
Omkostningsnøgletal					
Omkostningsprocent af hensættelser	0,06%	0,19%	0,09%	0,08%	0,10%
Omkostninger i kr. pr. medlem	722	2.064	1.035	864	828
Forrentningsnøgletal					
Egenkapitalforrentning efter skat	-33,2%	2,4%	-13,8%	0,8%	9,1%

Der henvises til nøgletalsdefinitioner side 54.

Hovedtal før 1. januar 2016 er ikke tilpasset ny regnskabsbekendtgørelse af 27.07.2015, da dette ikke er praktisk muligt.

23 Risikostyring

Pensionskassens risici kan i grove træk deles op i to: Risici som ligger indenfor virksomhedens kontrol og som hovedsageligt kan styres, måles og mitigeres efter ønske som fx investeringsrisiko, eller risici som ligger udenfor virksomhedens kontrol, og som i vid udstrækning er rammevilkår. De udefrakommende risici dækker over regulatorisk risiko, omdømme risiko og en række andre eksterne og strategiske risici. Disse risici overvåges af direktionen og dele af organisationen, og indgår i udviklingen af strategien.

Den samlede styring af investeringsaktiver og pensionsmæssige hensættelser har til formål at sikre medlemmerne det størst mulige afkast og de bedst mulige forsikringsdækninger under behørig hensyntagen til risikoen, herunder den solvensmæssige stilling.

Bestyrelsen har besluttet appetitten for de væsentligste risici i politikker og retningslinjer, og derved fastlagt et overordnet niveau for risikotagning og risikoafdækning. Der rapporteres løbende på overholdelse af de udstukne rammer, og som led i processen for vurdering af egen risiko og solvens tager bestyrelsen stilling til risikoprofilen samt overholdelse af risikoappetitten.

I det følgende er der redegjort for håndteringen af de væsentligste kvantificerbare risikofaktorer.

Markedsrenteprodukter uden garanti

Hovedparten af pensionskassens medlemmer (78 %) har produktet Markedsrenteordning uden garanti. I dette produkt påhviler de finansielle risici medlemmerne, og det er primært risici relateret til investeringerne.

Medlemmernes pensionsopsparring investeres i 3 basisfonde: Obligationer, aktier og alternative investeringer. Det muliggør, at medlemmerne kan vælge at investere med forskellig risiko: Lav, moderat og høj risikoprofil. Bestyrelsen har fastsat rammer for, hvilke typer af investeringer basisfondene må indeholde. Herudover har bestyrelsen sat rammer for markedsrisikoen i basisfondene.

Fra 2020 ændres markedsrenteproduktet uden garanti til 3 i 1 Livspension, hvilket bl.a. betyder, at de nuværende statiske risikoprofiler ændres til livscyklus, hvor risikoen tilpasses medlemmets alder. Målsætning-

gen er at maksimere afkastet, så de yngste årgange opnår et afkast tæt på afkastet i aktiemarkedet med en mindre risiko gennem en vis risikospredning, og de ældste årgange har en risiko tæt på afkastet på obligationsmarkedet med et højere forventet afkast gennem en vis risikospredning. Bestyrelsen har overordnet fastsat de enkelte årgangspuljers allokering på basisfonde.

Garantiordningen, Seniorordningen og egenkapitalen

Garantiordningen, der er et garanteret gennemsnitsrenteprodukt, og Seniorordningen, der er et markedsrenteprodukt med afkastgaranti, bidrager især til risikoen. Risikoen er knyttet til samspillet mellem investeringsaktiverne og pensionsforpligtelserne, da der opstår tab, hvis ikke aktiverne er tilstrækkelige til at dække hensættelserne. Derfor balanceres risikoen ift. reservernes størrelse.

Bestyrelsen har fastsat rammerne for den overordnede investeringspolitik og for de finansielle risici. Den overordnede risiko holdes på et begrænset niveau, dels ved at sikre en passende risikospredning på overordnede aktivklasser, dels ved rammer for den samlede Value-at-Risk (VaR). Med udgangspunkt i en egenudviklet model beregnes VaR som det mindste af de største tab, som indtræder med en given, lav sandsynlighed over en bestemt tidshorisont.

Pensionskassen anvender Solvens II diskonteringsrentekurven inkl. volatilitetsjustering (VA) til opgørelse af pensionshensættelserne i Garantiordningen og Seniorordningen. Diskonteringsrentekurven baseres på markedsrenter indtil 20-års punktet, hvorefter kurven konvergerer mod en ultimativ forwardrente svarende til de langsigtede forventninger til inflation og realvækst. VA-tillægget har til formål at mindske sårbarheden overfor markedsvolatilitet og derved begrænse procyklisk investeringsadfærd.

Egenkapitalen har sin egen investeringsportefølje, der også indeholder pensionskassens strategiske aktieinvesteringer.

FINANSIELLE RISICI

De finansielle risici stammer hovedsageligt fra Garantiordningen, Seniorordningen og egenkapitalen. Der er fastlagt en konservativ risikoprofil i disse porteføljer. Herunder gennemgås de væsentligste finansielle risici.

ISP har en væsentlig risiko relateret til ændringer i VA-tillægget, som ikke umiddelbart kan afdækkes effektivt. De store bevægelser i VA-tillægget i 2019 har givet anledning til fluktuationer i egenkapitalen, som udgør pensionskassens kapitalgrundlag til dækning af solvenskapitalkravet.

Ændringer i risikomargen, som er en del af hensættelserne, udgør også en risikofaktor for ISP. Risikomargen er især følsom overfor ændringer i diskonteringsrentekurven, og kan ligeledes ikke afdækkes effektivt.

Væsentlige finansielle risici opstår som følge af en tilsigtet risikoeksponering. Her udgør kreditspændsrisiko en betydelig faktor, dog med hovedvægt på obligationer med lav kreditrisiko. Risikoen består i tab som følge af en udvidelse af kreditspændet eller som følge af misligholdelse, der fører til tab på obligationer, lån mv.

Renterisiko opstår især som følge af de garanterede forpligtelser i Garantiordningen og Seniorordningen. Det tilstræbes at afdække rentebaserede ændringer i diskonteringsrentekurven bedst muligt for at sikre stabilitet i egenkapitalen på kort sigt. Dette sker især ved brug af afledte finansielle instrumenter som renteswaps, swaptioner samt statsobligationer. Som følge af den høje afdækningsgrad er renterisikoen begrænset.

Eksponeringer mod noterede aktier, obligationer med mere væsentlige kreditrisici og infrastruktur bidrager i begrænset omfang til risikoen i porteføljen.

Valutarisici udgør også en mindre væsentlig risikofaktor, da ISP afdækker risikoen, hvis værdien af den enkelte valuta udgør over 2 % af de samlede investeringsaktiver. For andre valutaer end DKK og EUR foretages afdækning af valutaeksponeringen inden for en ramme på mellem 50-100 % afhængigt af aktivet. Koncentrationsrisiko og illikviditetsrisiko er ligeledes af mindre væsentlig betydning.

ISP er også eksponeret overfor modpartsrisiko, dvs. risiko for at lide tab, fordi en modpart i finansielle kontrakter ikke kan leve op til sine forpligtelser. Modpartsrisici styres gennem sikkerhedsstillelse og rammer for nettomellemværendet med de relevante finansielle institutioner. Der er tillige fastsat rammer for størrelsen af enkeltinvesteringer og større koncentrationsrisici. For eksempel er der fastsat rammer for den samlede eksponering mod en stat, en regional myndighed, en virksomhed eller en koncernforbunden gruppe af virksomheder. Sikkerhedsstillelsen betyder, at modpartsrisiko er mindre væsentlig.

Noter til regnskabet (fortsat)

Note 23 fortsat

Ansvarlige investeringer

Ansvarlighed i investeringerne er en forudsætning for at kunne skabe et langsigtet højt afkast. Klimamål, skattetransparens og aktivt ejerskab står på pensionskassens liste over, hvordan man investerer ansvarligt. Bestyrelsen har opstillet en række krav og betingelser til sikring af ansvarlighed i investeringerne i politikker og retningslinjer.

FORSIKRINGSRISICI

Forsikringsrisici stammer hovedsageligt fra Garantordningens ydelsesgarantier, og omfatter risiko for højere forpligtelser som følge af risikoen for stigninger i levetid, ændringer i invalidehyppighed, omskrivning til fripolice, tilbagekøb og pensioneringstidspunkt.

Særligt levetidsrisiko udgør en væsentlig risikofaktor for ISP. Levetidsforudsætningerne opgøres ud fra Finanstilsynets levetidsmodel, der dels baseres på selskabets egne erfaringer og dels på Finanstilsynets benchmark for forventede fremtidige levetidsforbedringer.

Alle risikosummer dækkes for egen regning. Risikosummen er forskellen mellem den opsparede reserve og den reserve, der skal afsættes til fremtidige betalinger ved invaliditet og død.

OPERATIONELLE RISICI

Operationelle risici er risikoen for direkte eller indirekte tab som følge af uhensigtsmæssige eller mangelfulde interne procedurer, menneskelige og systemmæssige fejl eller eksterne begivenheder, herunder cyberrisiko.

For at reducere operationelle risici er der i relation til såvel pensionsvirksomheden som investeringsvirksomheden etableret forretningsgange, som sikrer, at risiciene overvåges og minimeres. Herudover er der for visse aktivtyper tegnet forsikringsdækning. Der sker løbende registrering af operationelle hændelser samt opfølgning og rapportering af disse til revisionsudvalget, og under særlige omstændigheder også direkte til bestyrelsens formandskab.

OUTSOURCING

ISP har outsourcet opgaver på væsentlige aktivitetsområder for at opnå omkostningsbesparelser, adgang til kompetence inden for investeringsforvaltning, etc. Bestyrelsen har fastsat retningslinjer for outsourcing af væsentlige aktivitetsområder for at sikre en betryggende håndtering af de risici, der er forbundet med outsourcing, herunder at outsourcingaftaler og -aktiviteter behandles efter bestyrelsens retningslinjer og gældende lovgivning om outsourcing.

Retningslinjerne sikrer, at bestyrelsen involveres i beslutning om outsourcing, at krav til leverandørens evne og kapacitet er opfyldt, at en række forhold og krav til leverandøren iagttages ved kontraktindgåelse, samt at Finanstilsynet orienteres om outsourcingaftalen. Dette sikres gennem risikoidentifikation og risikovurdering i forbindelse med etablering af nye kontrakter samt ved ændringer og fornyelser af kontrakter. I forhold til de outsourcete aktiviteter er der etableret procedurer, som sikrer en løbende overvågning af leverandørens ydelser i tid, kvalitet og kvantitet i henhold til relevant outsourcingaftale og gældende regler.

Den løbende overvågning af outsourcete aktiviteter reguleres i forretningsgange, som sikrer rapportering til relevante ledelsesmæssige fora og bestyrelsen om leverandørens opgavevaretagelse f.eks. ved løbende driftsrapporter, møder, stikprøvekontroller, revisorerklæringer mv.

RAPPORT OM SOLVENS OG FINANSIEL SITUATION

Selskabets risikostyring er uddybende beskrevet i "rapport om solvens og finansiell situation 2019" – den såkaldte SFCR. Rapporten er offentlig tilgængelig og kan findes på isp.dk/aarsrapport.

Ledelsespåtegning

Bestyrelse og direktion har dags dato behandlet og godkendt årsrapporten for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2019 for Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører.

Årsrapporten er udarbejdet i overensstemmelse med lov om finansiel virksomhed.

Årsregnskabet giver efter vores opfattelse et retvisende billede af pensionskassens aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2019 samt af resultatet af pensionskassens aktiviteter for regnskabsåret 2019.

Ledelsesberetningen indeholder efter vores opfattelse en retvisende redegørelse for udviklingen i pensionskassens aktiviteter og økonomiske forhold, samt en beskrivelse af de væsentligste risici og usikkerhedsfaktorer, som pensionskassen kan påvirkes af.

Hellerup, den 18. marts 2020

Direktionen

Hasse Jørgensen
Adm. direktør

/ Morten Lund Madsen
Direktør for økonomi

Bestyrelsen

Lars Bytoft
(Formand)

Lars Kehlet Nørskov
(Næstformand)

Søren Skibstrup Eriksen

Michael Herold

Lisa Frost Sørensen

Peter Kjær Østergaard

Intern revisions revisionspåtegning

Konklusion

Det er vores opfattelse, at årsregnskabet for Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører giver et retvisende billede af pensionskassens aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2019 samt af resultatet af pensionskassens aktiviteter for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2019 i overensstemmelse med lov om finansiell virksomhed for så vidt angår årsregnskabet for pensionskassen.

Vores konklusion er i overensstemmelse med vores revisionsprotokollat til revisionsudvalget samt bestyrelsen.

Den udførte revision

Vi har revideret årsregnskabet for Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2019. Årsregnskabet udarbejdes efter lov om finansiell virksomhed.

Revisionen er udført på grundlag af Finanstilsynets bekendtgørelse om revisionens gennemførelse i finansielle virksomheder mv. og efter internationale standarder om revision vedrørende planlægning og udførelse af revisionsarbejdet.

Vi har planlagt og udført revisionen for at opnå høj grad af sikkerhed for, at årsregnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation. Vi har deltaget i revisionen af alle væsentlige og risikofyldte områder.

Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vores konklusion.

Udtalelse om ledelsesberetningen

Ledelsen er ansvarlig for ledelsesberetningen.

Vores konklusion om årsregnskabet omfatter ikke ledelsesberetningen, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om ledelsesberetningen.

I tilknytning til vores revision af årsregnskabet er det vores ansvar at læse ledelsesberetningen og i den forbindelse overveje, om ledelsesberetningen er væsentligt inkonsistent med årsregnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Vores ansvar er derudover at overveje, om ledelsesberetningen indeholder krævede oplysninger i henhold til lov om finansiell virksomhed.

Baseret på det udførte arbejde er det vores opfattelse, at ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet og er udarbejdet i overensstemmelse med lov om finansiell virksomheds krav. Vi har ikke fundet væsentlig fejlinformation i ledelsesberetningen.

Hellerup, den 18. marts 2020

Gert Stubkjær
Revisionschef

Den uafhængige revisors revisionspåtegning

Til medlemmerne i Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører

Konklusion

Det er vores opfattelse, at årsregnskabet giver et retvisende billede af pensionskassens aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2019 samt af resultatet af pensionskassens aktiviteter for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2019 i overensstemmelse med lov om finansiell virksomhed.

Vores konklusion er konsistent med vores revisionsprotokollat til revisionsudvalget og bestyrelsen.

Hvad har vi revideret

Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniørers årsregnskab for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2019 omfatter resultat- og totalindkomstopgørelse, balance, egenkapitalopgørelse og noter, herunder anvendt regnskabspraksis ("regnskabet").

Grundlag for konklusion

Vi udførte vores revision i overensstemmelse med internationale standarder om revision (ISA) og de yderligere krav, der er gældende i Danmark. Vores ansvar ifølge disse standarder og krav er nærmere beskrevet i revisionspåtegningens afsnit *Revisors ansvar for revisionen af regnskabet*.

Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vores konklusion.

Uafhængighed

Vi er uafhængige af pensionskassen i overensstemmelse med internationale etiske regler for revisorer (IESBA's Etiske regler) og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, ligesom vi har opfyldt vores øvrige etiske forpligtelser i overensstemmelse med IESBA's Etiske regler.

Efter vores bedste overbevisning er der ikke udført forbudte ikke-revisionsydelser som omhandlet i artikel 5, stk. 1, i forordning (EU) nr. 537/2014.

Valg

Vi blev første gang valgt som revisor for Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører den 25. april 2019 for regnskabsåret 2019.

Centrale forhold ved revisionen

Centrale forhold ved revisionen er de forhold, der efter vores faglige vurdering var mest betydelige ved vores revision af regnskabet for 2019. Disse forhold blev behandlet som led i vores revision af regnskabet som helhed og udformningen af vores konklusion herom. Vi afgiver ikke nogen særskilt konklusion om disse forhold.

Centrale forhold ved revisionen	Hvordan vi har behandlet det centrale forhold ved revisionen
<p>Måling af pensionsmæssige hensættelser</p> <p>Pensionskassen har pensionsmæssige hensættelser for i alt 16.349 mio. kr. (2018: 15.283 mio. kr.), hvilket udgør 87 % (2018: 93 %) af pensionskassens samlede balance.</p> <p>Hensættelserne består primært af pensionshensættelser til gennemsnitsrente og markedsrente samt af fortjenstmargen.</p> <p>Opgørelsen er baseret på aktuarmæssige principper og involverer væsentlige ledelsesmæssige skøn knyttet til de aktuarmæssige forudsætninger om den tidsmæssige placering og omfang af fremtidige betalinger til medlemmerne.</p> <p>De aktuarmæssige forudsætninger omfatter væsentligst rentekurve til tilbagediskontering, levetider, dødelighed, invaliditet, tilbagekøbs- og fripolicesandsynlighed og omkostninger. Vi fokuserede på måling af pensionsmæssige hensættelser, fordi opgørelse af hensættelserne er kompleks og involverer betydelige ledelsesmæssige skøn.</p> <p>Der henvises til årsregnskabet omtale af "Regnskabsmæssige skøn" i note 1 samt "Pensionshensættelser til gennemsnitsrenteprodukter" i note 11 og "Pensionshensættelser til markedsrenteprodukter" i note 12.</p>	<p>Vi gennemgik, vurderede og testede forretningsgange og relevante interne kontroller, der er etableret for at sikre, at pensionsmæssige hensættelser er fuldstændige og måles korrekt.</p> <p>I forbindelse med revisionen anvendte vi vores egne aktuarer til at vurdere de af pensionskassen anvendte aktuarmæssige modeller og forudsætninger samt de foretagne beregninger.</p> <p>Vi vurderede og udfordrede de væsentligste aktuarmæssige forudsætninger såsom rentekurve til tilbagediskontering, levetider, dødelighed, invaliditet, tilbagekøbssandsynlighed, sandsynlighed for omskrivning til fripolice samt omkostninger ud fra vores erfaring og branchekendskab med henblik på at vurdere, om disse er i overensstemmelse med regulatoriske og regnskabsmæssige krav. Dette omfattede en vurdering af kontinuiteten i grundlaget for opgørelsen af hensættelserne.</p>

Udtalelse om ledelsesberetningen

Ledelsen er ansvarlig for ledelsesberetningen.

Vores konklusion om regnskabet omfatter ikke ledelsesberetningen, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om ledelsesberetningen.

I tilknytning til vores revision af regnskabet er det vores ansvar at læse ledelsesberetningen og i den forbindelse overveje, om ledelsesberetningen er væsentligt inkonsistent med regnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Vores ansvar er derudover at overveje, om ledelsesberetningen indeholder krævede oplysninger i henhold til lov om finansiel virksomhed.

Baseret på det udførte arbejde er det vores opfattelse, at ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet og er udarbejdet i overensstemmelse med kravene i lov om finansiel virksomhed. Vi har ikke fundet væsentlig fejlinformation i ledelsesberetningen.

Ledelsens ansvar for regnskabet

Ledelsen har ansvaret for udarbejdelsen af et årsregnskab, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med lov om finansiel virksomhed. Ledelsen har endvidere ansvaret for den interne kontrol, som ledelsen anser for nødvendig for at udarbejde et regnskab uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl.

Ved udarbejdelsen af regnskabet er ledelsen ansvarlig for at vurdere pensionskassens evne til at fortsætte driften; at oplyse om forhold vedrørende fortsat drift, hvor dette er relevant; samt at udarbejde regnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift, medmindre ledelsen enten har til hensigt at likvidere pensionskassen, indstille driften eller ikke har andet realistisk alternativ end at gøre dette.

Revisors ansvar for revisionen af regnskabet

Vores mål er at opnå høj grad af sikkerhed for, om regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, og at afgive en revisionspåtegning med en konklusion. Høj grad af sikkerhed er et højt niveau af sikkerhed, men er ikke en garanti for, at en revision, der udføres i overensstemmelse med ISA og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, altid vil afdække væsentlig fejlinformation, når sådan findes. Fejlinformationer kan opstå som følge af besvigelser eller fejl og kan betragtes som væsentlige, hvis det med rimelighed kan forventes, at de enkeltvis eller samlet har indflydelse på de økonomiske beslutninger, som brugerne træffer på grundlag af regnskabet.

Som led i en revision, der udføres i overensstemmelse med ISA og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, foretager vi faglige vurderinger og opretholder professionel skepsis under revisionen. Herudover:

- Identificerer og vurderer vi risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, udformer og udfører revisionshandlinger som reaktion på disse risici samt opnår revisionsbevis, der er tilstrækkeligt og egnet til at danne grundlag for vores konklusion. Risikoen for ikke at opdage væsentlig fejlinformation forårsaget af besvigelser er højere end ved væsentlig fejlinformation forårsaget af fejl, idet besvigelser kan omfatte sammensværgelser, dokumentfalsk, bevidste udeladelser, vildledning eller tilsidesættelse af intern kontrol.
- Opnår vi forståelse af den interne kontrol med relevans for revisionen for at kunne udforme revisionshandlinger, der er passende efter omstændighederne, men ikke for at kunne udtrykke en konklusion om effektiviteten af pensionskassens interne kontrol.
- Tager vi stilling til, om den regnskabspraksis, som er anvendt af ledelsen, er passende, samt om de regnskabsmæssige skøn og tilknyttede oplysninger, som ledelsen har udarbejdet, er rimelige.
- Konkluderer vi, om ledelsens udarbejdelse af regnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift er passende, samt om der på grundlag af det opnåede revisionsbevis er væsentlig usikkerhed forbundet med begivenheder eller forhold, der kan skabe betydelig tvivl om pensionskassens evne til at fortsætte driften. Hvis vi konkluderer, at der er en væsentlig usikkerhed, skal vi i vores revisionspåtegning gøre opmærksom på oplysninger herom i regnskabet eller, hvis sådanne oplysninger ikke er tilstrækkelige, modificere vores konklusion. Vores konklusioner er baseret på det revisionsbevis, der er opnået frem til datoen for vores revisionspåtegning. Fremtidige begivenheder eller forhold kan dog medføre, at pensionskassen ikke længere kan fortsætte driften.
- Tager vi stilling til den samlede præsentation, struktur og indhold af regnskabet, herunder noteoplysningerne, samt om regnskabet afspejler de underliggende transaktioner og begivenheder på en sådan måde, at der gives et retvisende billede heraf.

Vi kommunikerer med den øverste ledelse om blandt andet det planlagte omfang og den tidsmæssige placering af revisionen samt betydelige revisionsmæssige observationer, herunder eventuelle betydelige mangler i intern kontrol, som vi identificerer under revisionen.

Vi afgiver også en udtalelse til den øverste ledelse om, at vi har opfyldt relevante etiske krav vedrørende uafhængighed, og oplyser den om alle relationer og andre forhold, der med rimelighed kan tænkes at påvirke vores uafhængighed og, hvor dette er relevant, tilhørende sikkerhedsforanstaltninger.

Med udgangspunkt i de forhold, der er kommunikeret til den øverste ledelse, fastslår vi, hvilke forhold der var mest betydelige ved revisionen af regnskabet for den aktuelle periode og dermed er centrale forhold ved revisionen. Vi beskriver disse forhold i vores revisionspåtegning, medmindre lov eller øvrig regulering udelukker, at forholdet offentliggøres, eller i de yderst sjældne tilfælde, hvor vi fastslår, at forholdet ikke skal kommunikeres i vores revisionspåtegning, fordi de negative konsekvenser heraf med rimelighed ville kunne forventes at veje tungere end de fordele, den offentlige interesse har af sådan kommunikation.

Hellerup, 18. marts 2020

PricewaterhouseCoopers
Statsautoriseret Revisionspartnerselskab
CVR-nr. 3377 1231

Per Rolf Larssen
statsautoriseret revisor
mne24822

Claus Christensen
statsautoriseret revisor
mne33687

Nøgletalsdefinitioner

Finanstilsynets nøgletal

Nøgletal er beregnet i henhold til Finanstilsynets bekendtgørelse om finansielle rapporter for forsikringselskaber og tværgående pensionskasser

Afkastprocent =
$$\frac{\text{Investeringsafkast vedr. gennemsnitsrente- og markedsrenteprodukter} \times 100}{\text{Forsikringsmæssige hensættelser primo året} + \text{gennemsnitligt vægtede ind- og udbetalinger for gennemsnitsrente- og markedsrenteprodukter}}$$

Nøgletallet er beregnet pengevægtet. Afkastmål kan opdeles i to typer, det pengevægtede og det tidsvægtede afkast:

Det pengevægtede afkast viser den faktiske forrentning - eller relative værditilvækst - som porteføljen har opnået i perioden, inklusive forrentning af periodens nettoindbetalinger. Det pengevægtede afkast viser således den faktiske forrentning over perioden.

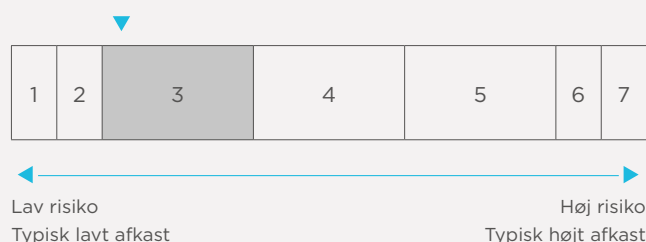
Det tidsvægtede afkast viser den forrentning, der ville være opnået, hvis der ikke havde været betalinger til eller fra porteføljen i perioden. Det tidsvægtede afkast er et udtryk for "performance", som er anvendeligt til sammenligning med et benchmark eller med andre investorer afkast inden for samme aktivkategori.

Risiko på afkast vedr. markedsrenteprodukter = Opgøres som standardafvigelsen (SD) på det månedlige afkast relateret til markedsrenteprodukter over de seneste 36 måneder ved anvendelse af følgende skala 1-7:

Risikoklasse	Pct.	
	SD \geq	SD<
1,00	0,00	0,50
2,00	0,50	2,00
3,25	2,00	3,00
3,50	3,00	4,00
3,75	4,00	5,00
4,25	5,00	6,70
4,50	6,70	8,34
4,75	8,34	10,00
5,25	10,00	11,67
5,50	11,67	13,33
5,75	13,33	15,00
6,00	15,00	25,00
7,00	25,00	

Bemærk, at standardafvigelsen måles i gennemsnit på tværs af risikoprofiler og årgangspuljer. Standardafvigelsen konverteres til en risikokategori ved anvendelse af følgende skala:

Afkast-/risikoprofil

Omkostningsprocent af hensættelser =
$$\frac{\text{Årets pensionsmæssige driftsomkostninger} \times 100}{\text{Pensionsmæssige hensættelser primo året} + \text{gennemsnitligt vægtede ind- og udbetalinger for gennemsnitsrente- og markedsrenteprodukter}}$$

Omkostninger i kr. pr. medlem =
$$\frac{\text{Årets pensionsmæssige driftsomkostninger}}{\text{Gennemsnitlige antal medlemmer} + \text{gennemsnitlige antal medlemmer med gruppelevskontrakter} \times 0,1}$$

Egenkapitalforrentning efter skat =
$$\frac{\text{Resultat efter skat} \times 100}{\text{Vægtet gennemsnitlig egenkapital}}$$

Solvensdækning =
$$\frac{\text{Solvenskapitalkrav} \times 100}{\text{Kapitalgrundlag ved udgangen af året}}$$

Supplerende nøgletal

Afkastprocent for de enkelte rentegrupper beregnes i overensstemmelse med formlen vist ovenfor.

Bonusgrad i procent =
$$\frac{\text{Rentegruppens individuelle og kollektive bonuspotentialer ved udgangen af året} \times 100}{\text{De samlede depoter for rentegruppen ved udgangen af året}}$$

Forrentning af medlemmernes midler efter omkostninger før skat pr. produkttype =
$$\frac{(\text{Vægtet gennemsnitlige hensættelser} + \text{pensionsafkastskat}) \times 100}{\text{Pensionsmæssige hensættelser primo året} + \text{gennemsnitligt vægtet cashflow}}$$

Nøgletallet viser kundernes samlede afkast minus omkostninger og risikoforrentning.

FOTO
Christoffer Regild (s.4 Erik Bisgaard Madsen)

DESIGN
Zoulmade.com

TRYK
Bohemian ApS

5041 0457

Svanemærket tryksag

ISP Pension
Tuborg Havnevej 14 • 2900 Hellerup
Tlf. 77 55 67 00 • www.isp.dk
Cvr.nr. 12 17 32 10

